

Výchova dítěte v neúplné rodině pohledem rodiče samoživitele

Kristýna Čmolíková

Bakalářská práce
2022

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Kristýna Čmolíková**
Osobní číslo: **H18197**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **Kombinovaná**
Téma práce: **Výchova dítěte v neúplné rodině pohledem rodiče samoživitele**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti singles, výchovy dětí, rodiny a životního stylu osob žijících v ne-manželských formách soužití.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- JANOŠOVÁ, Pavlína, 2008. Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí. Praha: Grada. ISBN 978-80-2472-284-9.
KOTYZOVÁ, Pavla, 2011. Specifika spotřebitelského segmentu singles a možnosti marketingové komunikace při uspokojování jejich potřeb. Žilina: Georg. ISBN 978-80-7454-189-6.
RUPPERT, Franz, 2008. Trauma a rodinné konstelace: psychické disociace a jejich léčba. Praha: Portál, Spektrum. ISBN 978-80-7367-367-3.
SVOBODA, Jan a Leona JOCHMANNOVÁ, 2015. Krizové situace výchovy a výuky. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-935-8.
ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2010. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0273-8.

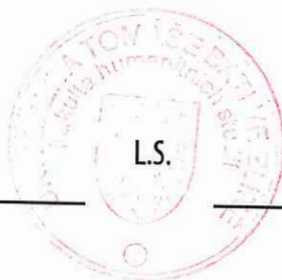
Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Helena Skarupská, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **26. ledna 2022**

Termín odevzdání bakalářské práce: **29. dubna 2022**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 26. ledna 2022

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo - bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 25. 4. 2022

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před

konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, o pisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje -li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není -li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není -li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zaměřuje na oblast výchovy dítěte v neúplné rodině. Ta se při současném stoupajícím počtu rodičů-samoživitelů stává stále důležitějším tématem. Práce je rozdělena do dvou částí. Teoretická část se zabývá rodinou a jejími formami, výchovou dětí, rodičovskými rolemi a vymezením pojmu osamocený rodič. Praktická část obsahuje empirický kvalitativní výzkum ve formě rozhovorů se sólo rodiči. Analyzuje jejich pohled na výchovu dětí v samoživitelství, na poznatky z jejich životní situace a výchovné postoje vůči dítěti. Hlavním cílem práce bylo zjistit, co si dotázaní samoživitelé myslí o své schopnosti plnohodnotně vychovat dítě stejně jako úplná rodina, jak zvládají svoji situaci, jaká hlavní úskalí ve výchově vidí a jak k ní přistupují.

Klíčová slova: samoživitelství, neúplná rodina, sólo rodič, výchova, rodičovské role

ABSTRACT

This thesis is focused on the phenomenon of single parenthood and upbringing in incomplete families which is recently gaining importance with the growth of the number of solo-parent families. The theoretical part deals with family and single parenthood. The practical part consists of interviews with single parents and qualitative data analysis. The aim of this qualitative study was to find out how are single parents managing life with their children, what main advantages and disadvantages they their situation do they perceive, how do they assess their ability to raise their children in comparison with a "standard family".

Keywords: single parenting, upbringing, incomplete family, sociopathic phenomenons, parental roles

Motto:

„Neexistují dokonalí rodiče, ani dokonalé děti. Je jen nespočetné množství dokonalých chvil na naší cestě.“

Dave Willis

Poděkování:

Ráda bych poděkovala PhDr. Heleně Skarupské za pomoc při zpracování bakalářské práce a cenné rady. Děkuji svým rodičům, kteří mě podporovali po celou dobu, kdy jsem se i já stala matkou samoživitelkou. Děkuji velmi své dceři, že každý den obohacuje můj život.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 RODINA	12
1.1 VYMEZENÍ POJMU „RODINA“	12
1.2 TYPOLOGIE RODIN.....	15
2 VÝCHOVA	22
2.1 POJEM „VÝCHOVA“	22
2.2 VÝCHOVA V RODINĚ.....	24
2.3 VÝCHOVNÉ STYLY.....	25
3.1 MATKA SAMOŽIVOTELKA.....	29
3.2 OTEC SAMOŽIVITEL	30
3.3 SOCIÁLNÍ DÁVKY URČENÉ SÓLO RODIČŮM	30
3.4 SAMOŽIVITELÉ A DISKRIMINACE	31
3.5 SAMOŽIVITELÉ JAKO SKUPINA OHROŽENÁ CHUDOBOU	32
II PRAKTICKÁ ČÁST	33
4 METODOLOGIE PROVEDENÉHO VÝZKUMU	34
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM, CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	34
4.2 CHARAKTERISTIKA POUŽITÝCH METOD.....	35
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	38
4.4 ETICKÉ ASPEKTY VÝZKUMU	39
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU	41
5.1 OTEVŘENÉ KÓDOVÁNÍ.....	41
5.1.1 Výchova rodičů-samoživitelů v dětství.....	41
5.1.2 Hodnocení vlastních pedagogických schopností	42
5.1.4 Problémy samoživitelství	45
5.1.5 Víra v nahrazení úplné rodiny.....	46
5.1.6 Řešení situace.....	47
5.1.7 Vliv situace na dítě.....	49
5.2 AXIÁLNÍ KÓDOVÁNÍ	51
5.3 SELEKTIVNÍ KÓDOVÁNÍ	52
6 DISKUSE	54
ZÁVĚR	57
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	59
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	59
SEZNAM OBRÁZKŮ	67

SEZNAM TABULEK.....	68
SEZNAM PŘÍLOH.....	69

ÚVOD

Ve své bakalářské práci jsem se rozhodla zpracovat problematiku výchovy dítěte pohledem rodiče samoživitele. Práce je zacílena na neúplnou rodinu, tedy matku a dítě, nebo na otce a dítě. Zaměřuje se hlouběji na rozhovory s vybranými rodiči, na jejich názory, poznatky z jejich životní situace, a na jejich výchovné postoje vůči dítěti.

Až donedávna bylo manželství pro řadu lidí posvátnou normou, nikoli však zárukou štěstí – i v něm mnozí prožívají osamění, neporozumění a smutek. Na rozdíl od dřívějších dob, kdy se k rozvodům uchýlovali lidé spíše výjimečně, se v posledních desetiletích tato situace změnila. Procento neúplných rodin, v nichž mají převahu (z asi 90 %) ženy, je v posledních desetiletích zvyšováno i počtem dětí přicházejících na svět v nesezdaných svazcích.

Potřeba stát se matkou je většině žen dána biologicky. Může se stát, že její šance najít toho pravého s přibývajícím věkem prudce klesají, některé z nich se proto rozhodnou jednat rychleji a pořídí si dítě z vlastního rozhodnutí za svobodna. Někdy zvolí nevhodného partnera, který se může později projevit jako problematický. Osamocených rodičů přibývá také z řad perspektivních, vysokoškolsky vzdělaných žen, jež mají potíže najít pro sebe vhodného partnera na založení rodiny. Mít dítě bez trvalého vztahu v dnešní době již není v Česku stigmatizující, také rozvody jsou dnes brány jako běžná součást života.

Vnímám stále narůstající počty dětí s problémy v oblasti chování, se zhoršenou schopností adaptace na školní prostředí, nárůst poruch učení. Vidím často rodiče, přílišně podporující individualizaci svých potomků, což může vést k dalšímu nárůstu počtu singles ve společnosti. Děti, s nimiž přicházím téměř každodenně do kontaktu, jsou zvyklé více „brát“ a „nevracet“ zpět. Oproti předchozím generacím jsou zvyklé užívat nadměrně moderní technologie a sociální sítě, což vede k přehlcení nervového systému a poruchám soustředění a závislostem na nich. Jejich komunikační dovednosti se zhoršují, nejsou zvyklé se pravidelně zapojovat do chodu domácnosti, což jsou důležité předpoklady pro život v páru a při péči o rodinu. Někteří rodiče se ztrácejí v nových výchovných trendech a přestávají jednat instinktivně se zdravým rozumem, což vede děti k větší zmatenosti a nepochopení jejich pozice v rodině a role ve společnosti.

Zajímá mě, jakým způsobem se s tím nová generace vypořádá, jaký bude jejich další život.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Již Aristoteles (1998) označoval člověka ve svém díle *Politika* termínem *zoon politikon* (tvor společenský), čímž narážel na jeho společenskou podstatu. Člověk se však takový nerodí, nýbrž tuto podstatu nabývá během procesu socializace. Podstatu procesu socializace (z lat. *socialis*, tj. družný, společenský, manželský či společenský) vymezuje Nakonečný (1970, s. 135) jako postupnou přeměnu jedince coby tvora biologického v bytost společenskou. Výsledkem tohoto procesu je nabytí specificky lidských způsobů psychického reagování, vnímání, myšlení, cítění a konání čili vlastností umožňujících jedinci život ve společnosti (Výrost, Slaměnik, 2008, s. 49). Tento proces probíhá v různých socializačních prostředích, přičemž primárním socializačním prostředím je rodina.

1.1 Vymezení pojmu „rodina“

V odborné literatuře je možno se setkat s celou řadou vymezení pojmu „rodina“. Jejich odlišnosti jsou dány rozdílným úhlem pohledu na tuto instituci, stejně jako růzností vědních disciplín, které se studiem rodiny zabývají. Jinak na rodinu pohlíží např. sociologie, právo, pedagogika, ale i jiné vědní obory.

Giddens (1999, s. 552) chápe rodinu jakožto skupinu jednotlivců, kteří jsou spojeni pokrevními svazky, manželstvím či adopcí, vytváří ekonomickou jednotku a její dospělí příslušníci nesou odpovědnost za výchovu jejích dětí. Petrusek et al. (1996, s. 940) definují rodinu v obecné rovině jako původní a nejdůležitější společenskou skupinu a instituci, jež představuje jednak základní článek sociální struktury, jednak základní ekonomickou jednotkou, přičemž k jejím hlavním funkcím náleží reprodukce trvání lidského biologického druhu, dále výchova, respektive socializace potomstva, a v neposlední řadě i přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje.

Podle Krause (2014) je rodina: „*strukturovaným celkem (systémem), jehož smyslem, účelem a náplní je utvářet relativně bezpečný, stabilní prostor a prostředí pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí. V každém případě je to přirozené prostředí, do něhož se člověk rodí, a aniž mohl vybrat jiné, a přejímá to, co mu připravili rodiče*“. Rodina je chápána jako základní stavební kámen každé společnosti. Prostřednictvím rodiny člověk vrůstá do sociálních vztahů, a je zde nárokován výzvou k harmonii a nacházení jistoty a bezpečí ve svém dalším žití. Domov zakládá člověku místo nejen v jeho rodném místě, ale ve společenství na světě celkově. Pro narozené dítě rodina znamená vše – celý svět. Mělo by zde nalézat: bezpečí, lásku, porozumění, přijetí a důvěru. (Stejskal, 1989, s. 19) V případě

absence těchto životních hodnot v rodině je pro dítě jeho další život komplikovanější. Od rodičů a prarodičů získává dítě podvědomí o „rodinném modelu“ přirozeně a získává zde náhled na společenské normy, chování a hodnoty.

Rodina je v jakémkoliv kulturním prostředí uznávaným sociálním celkem. Jako základ tohoto celku vystupují příbuzenské mezigenerační vazby. Konkrétní podoba znaků rodiny jsou modifikovány sociokulturním prostředím, stejně jako konkrétními formami soužití rodinných příslušníků, které se odlišují v závislosti na určitém časovém období i na prostředí. V rámci rodiny existuje celá řada sociálních rolí. Náleží k nim role matka – dítě, dítě – rodiče, sourozenec – další potomci v rodině, manžel – partnerka aj. V každé rodině existují určitá pravidla, ale i normy, odměny či sankce. K existování rodiny ve shodě s jejími pravidly je nezbytné, aby v ní existovala funkční hierarchie a docházelo ke vzájemné spolupráci jejích příslušníků, přičemž je zároveň zapotřebí naplňování zastávaných rolí a dodržování stanovených norem (Kantorová, 2010).

Podle Havlíka a Koti (2002, s. 67) je rodina primární skupinou a institucí, v níž člověk prožívá veškeré fáze svého života a v níž dochází již od okamžiku jeho narození k formování osobnosti dítěte. K základním činitelům rodiny řadí demografický vývoj, dále sociální strukturu, ekonomii a v neposlední řadě i kulturu. Ze strany rodiny jsou zajišťovány pro společnosti i pro samotného jedince zajišťovány elementární funkce. Zároveň kladou důraz na to, že rodina představuje nikoliv jen skupinu čili vztahů jejích jednotlivých členů a jejich organizaci, nýbrž i instituci, tedy systém uspořádání a stanovených pravidel soužití.

V rodině současnosti se odráží fakt, že je preferován individualismus na úkor kolektivismu. Dnešní doba tedy přeje zaměření na jedince v protikladu k celku. Jedinec upřednostňuje vlastní osobnostní a profesní růst, smysl vlastního života a tyto záležitosti v řadě případů staví před sounáležitost své rodiny. Rovněž tak nelze opomenout současnou vysokou rozvodovost, která se odráží i v očekávání trvalosti vztahů. Z toho důvodu není málo rodin, v nichž rodiče žijí mimo manželský svazek, přičemž tento stav vede k osobní svobodě, stejně jako k méně komplikovanému ukončení vztahu a konečně i k tomu, že nejsou vytvářeny pevné závazky a odpovědnost k rodině je nižší (Šulová, 2004, s. 124).

Plaňava (2000) k charakteristice rodiny využil čtyři základní komponenty, ke kterým náleží:

- Struktura rodiny – pod tuto komponentu řadí hranice uvnitř rodiny, dále vzájemné vazby a vztahy jejích příslušníků, charakteristiky jednotlivých rodinných příslušníků a v neposlední řadě i rozdělení práv a povinností, včetně těch v oblasti výchovy.

- Intimita – v této komponentě je kladen důraz na emocionalitu a citovost, ale i na rodinnou atmosféru a jiné další podobné fenomény. V rámci intimity je zapotřebí diferencovat mezi jejími podobami manželskou, rodičovskou a sourozeneckou.
- Osobní autonomie – je možno pod ní rozumět respektování všech členů rodiny, stejně jako možnosti rozvoje jejich osobností, identity, zájmů a dispozic. Její rozvoj je možný toliko v rámci funkční rodiny (manželství).
- Hodnoty a postoje – jedná se o životní hodnotovou orientaci rodiny, tj. o její preference, časové investice apod.

Dětský věk je velmi významné životní období, v životě každého jedince. Čerpá z něj po celý svůj život. Zejména u starší populace můžeme vnímat, jak často vzpomínají na své dětství a mládí. Vzpomínky patří k základním vlastnostem lidské psychiky. Při vzpomínání vstupují staré paměťové stopy do vědomí člověka s možností přehodnocovat je a znovu prožívat události svého života a začleňovat do svého životního příběhu, či obrazu sebe sama. Vzpomínky jsou často to jediné, co nám na sklonku života zůstává. Rozvoj věd nám umožnil technologický rozvoj a zvýšení životní úrovně, na druhou stranu konec 20. a začátek 21. století přinesl odklon od důležitosti hledání kontextu existence člověka a jeho celistvosti žití. Rosenber spatřuje možnost změny v probuzení poznávání sebe sama i druhých a v nastolování empatických mezilidských vztahů, které jsou pravidlem slušnosti vůči lidem, s nimiž se setkáváme. (Gueguen, 2014).

Nemá-li dítě možnost dostatečně vrůst do prosociálních hodnot ve funkční rodině, dochází k intrapsychickému oslabení utváření osobnosti. Z výzkumu delikventů je zřejmé, že upřednostňují materiální hodnoty: peníze, majetek, život bez starostí, nad štěstím ostatních. Tento jev označujeme jako odlišnou strukturu hodnotových norem. (Pešatová, 2007). Každá rodina vytváří svůj hodnotový systém, ovlivňující chování členů rodiny a vedoucí k upřednostnění rozlišných strategií při řešení problémů. Hodnotové orientace podle Spangera (In: Pešatová, 2007) sestávají z níže uvedených kategorií hodnot:

- teoretické – zde je cílem hledání pravdy, přičemž jako důležitá hodnota vystupuje poznání;
- ekonomické – hodnotou je užitečnost;
- náboženské – hodnotou je absolutno a duchovní hodnoty;
- estetické – jejich cílem je harmonie, láska či dobro;
- sociální – u nich je cílem konání dobra a láska;

- politické – jejich cílem je ovládnout druhé, transcendentno a sebezpřesah.

V centru pozornosti této práce je rodina, která je tvořena pouze jedním z rodičů a jedním či více dětmi. Jedná se tedy o pospolitost lidí, kteří jsou obvykle navzájem spojeni pokrevním příbuzenstvím, přičemž tato pospolitost plní (měla by plnit) funkce, které jsou uvedeny v subkapitole 1.3 této práce.

1.2 Typologie rodin

Rodiny je možno dělit na základě různých klasifikačních kritérií. K nim může náležet hledisko úplnosti, dále kritérium původu, kritérium stupně složitosti a vnitřní struktury nebo kritérium funkčnosti. Existují i jiná kritéria členění rodin, avšak předestřený výčet je možno z hlediska zaměření této práce považovat za postačující.

Hledisko úplnosti k dělení rodin využil např. Mühlpachr (2008), jenž rodiny v souladu s ním dělí následovně:

- Úplná rodina – jedná se o rodinu s oběma rodiči, kteří se podílejí rovným dílem na výchově dětí. Počty dětí v rodinách jsou variabilní. Věkový odstup mezi rodiči a jejich potomky je dostatečně velký.
- Neúplná rodina – jde o rodinu, v níž je výchova dětí zabezpečována pouze jedním rodičem, což platí i o zajišťování jejich potřeb. Pro tyto rodiny bývá velmi často charakteristická nízká úroveň příjmu, což má značný vliv na zvládání potřeb rodinných příslušníků i obtížných životních situací. Těmto rodinám je ze strany jejich okolí poskytována nižší sociální opora. Taktéž v nich schází citová opora ze strany druhého z partnerů a dělba práce a povinností, majících vztah k rodičovství.
- Sloučená rodina – ke vzniku těchto rodin dochází na základě manželství nebo partnerství. Do nich jeden z partnerů či oba partneři přivádějí do nově vzniklé rodiny děti z předcházejícího manželství či partnerství. Za problém těchto rodin je možno považovat obtížnost při vytváření soudržnosti i při vzájemném sžívání se.

S podrobnějším členěním rodin podle tohoto klasifikačního kritéria přichází Sochůrek (2001), který rozlišuje mezi následujícími typy rodin:

- vlastní formálně úplná rodina – je tvořena vlastními oběma rodiči a jejich dětmi;
- formálně úplná rodina – jedná se o rodinu, v níž je jeden z rodičů ve vztahu k dítěti nevlastní;

- formálně neúplná rodina – jde o rodinu, v níž se dítě narodilo svobodné matce, popřípadě jeden z rodičů zemřel; zároveň sem patří případy rodin rozvedených rodičů, kdy dítě žije jen s jedním ze svých rodičů;
- neformálně úplná rodina – v této rodině sice nejsou rodiče sezdáni, avšak jinak tato rodina plní veškeré své funkce;
- neformálně neúplná rodina – jedná se o rodinu, v níž rodiče nežijí spolu, avšak nejsou formálně rozvedeni.

Z pohledu problematiky samoživitelství, která je řešena v této práci, je relevantní neúplná rodina, z jejíž charakteristiky vyplývá, že právě v ní se nachází samoživitelé. Podle Matějčka (1986) není sporu, že nejlepším předpokladem pro správnou výchovu dětí je úplná rodina, zároveň se podle něj děti, vychovávané jen matkou, nijak neodlišují. Taková výchova je podle něj jen náročnější a nebezpečí spočívá v tom, že děti mohou být trochu zanedbávány, kvůli větší pracovní vytíženosti rodiče. Podle Dudové není „*osamělé mateřství samo o sobě zdrojem znevýhodnění dětí (ve vzdělávacím systému apod.), ale hlavním „zdrojem znevýhodnění jsou nižší ekonomické zdroje a zejména chudoba.*“ (Dudová, 2009, s. 757), neboť ženy mají nižší příjmy než muži.

Podle Kodyšové (2014) působí pojem „neúplná rodina“ již sám o sobě jako hodnotící prvek. Negativně tím vymezujeme rodinu s jedním rodičem oproti rodině s oběma trvale žijícími rodiči. Sóló rodiče jsou obecně vnímáni, jako rodiče s „handicapem“, jelikož je pro ně obtížnější zvládat péči o děti a jejich výchovu. Relativně často jsou klienty OSPOD, krizových center či poradců. Děti sóló rodičů mají několikanásobně vyšší riziko odebrání dětí do ústavní péče. Každý s rodičů má nezastupitelnou roli a ideálem je, jsou-li přítomni při výchově a péči oba. Valná část studií dochází k výsledkům, že děti z rodin, kde se vztah mezi rodiči rozpadne, jsou na tom podle Amata (1996) hůře, a to hlavně ve studijních výsledcích, potížích s chováním, psychickou pohodou a vztahy mezi vrstevníky. Amato dále uvádí, že děti z rozvedených rodin trpí oslabenou citovou vazbou k matkám a otcům, která může trvat až do dospělého věku.

Podle kritéria původu je možno rodiny dělit na (viz např. Schusky, 2002):

- rodina orientační (angl. *family of orientation*) – někdy bývá označována také jako rodina výchozí, přičemž jde o rodinu, do níž se jedinec jako dítě narodí;
- rodina prokreační (angl. *family of procreation*) – bývá označována též jako rodina reprodukční a jedná se o tu rodinu, kterou jedinec sám později založí.

V orientační rodině jedinec vyrůstá a je v ní i objektem výchovy. Je to rodina, s níž jedinec zůstává obvykle po celý svůj život v kontaktu. V reprodukční rodině pak jedinec sám přebírá rodičovskou roli (Havlík, Kořa, 2002). Je tak zřejmé, že jedinec bývá zpravidla členem obou těchto rodin, tj. jak rodiny orientační, tak i rodiny reprodukční. Soukup (2014) k dělení rodin na tyto dva typy poznamenává, že se nemá toliko teoretický význam, poněvadž se odráží ve vlastnických vztazích nebo v prostorovém uspořádání.

Na základě klasifikačního kritéria stupně složitosti a vnitřní struktury je možno diferencovat mezi následujícími typy rodin (Soukup, 2011):

- Nukleární rodina – sestává ze dvou generací, kterými jsou rodiče a jejich svobodné děti. Pro současné nukleární rodiny je příznačná vysoká proměnlivost a variabilita vztahů mezi manželem a manželkou, rodiči a dětmi, jakož i mezi dětmi navzájem.
- Rodina spojená – je dalším typem dvougenerační rodiny, jež je tvořena několika bratry a jejich manželkami a dětmi nebo několika sestrami a jejich manžely a dětmi.
- Rodina rozšířená – v jejím případě je rodina tvořena třemi generacemi – rodiči, jejich dětmi a vnoučaty.
- Smíšená rodina – k jejímu vzniku dochází tehdy, přivedou-li si rozvedení jedinci do nového vztahu děti ze svých předešlých manželství.

Rodiny spojené a rodiny rozšířené bývají v zemích, v nichž se tradičně vyskytují, pokládány za ideální model příbuzenského soužití. Důvodem tohoto postoje k nim je fakt, že vytvářejí velký prostor k vzájemné pomoci, kooperaci a altruistické spolupráci. Z perspektivy jedinců západní společnosti však nebývají tyto typy rodin pokládány za nijak zvlášť atraktivní. Naproti tomu smíšené rodiny se v této společnosti vyskytují ve stále větší míře (Soukup, 2011).

V závislosti na kritériu funkčnosti je možno rodiny dělit následujícím způsobem (Dunovský, 1986; Rozsypalová et al., 2003):

- Funkční rodina (nebo též rodina eufunkční či neklinická) – panují v ní dobré interpersonální vztahy. Z pohledu potomstva je zajištěn jeho žádoucí vývoj a výchova. Taková rodina se vyznačuje rovněž vhodnou komunikací, v jejímž rámci děti a rodiče probírají budoucnost a plány, které činnosti by společně chtěli realizovat. U rodičů se projevuje zájem na tom, aby se jejich děti dobře uplatnily ve společnosti. V takové rodině se mohou vyskytnout i některé problémy, avšak rodina je schopna se s nimi účinně a efektivně sama vypořádat.

- **Problémová rodina** – v této rodině se se již vyskytují určité problémy, ty však nejsou takového rázu, aby docházelo k zásadnímu ohrožení vývoje dětí. V převážné části takových rodin jsou přechodně narušeny vzájemné vztahy jejích členů, popřípadě se vyskytuje tíživá ekonomická situace. Do této kategorie rodin spadají např. rodiny matek s dětmi v období po rozvodu manželství, rodiny, v níž některý z členů dlouhodobě trpí závažným onemocněním, rodiny s nezaměstnaným příslušníkem apod. I tyto rodiny jsou však tyto problémy většinou schopny zvládnout samy, eventuálně za menší podpory poskytnuté ze strany společnosti.
- **Dysfunkční rodina** – v tomto případě již rodina neplní adekvátně některou ze svých funkcí. Zde již rodiče nejsou s to zajistit potřeby svých dětí, jejichž vývoj je tak ohrožen. V řadě případů jde o rodiny, v nichž jsou narušeny vzájemné vztahy mezi rodiči, taktéž v takových rodinách nebývá ničím výjimečným, když v nich dochází k abúzu alkoholu či jiných návykových látek. Taktéž jde nezřídka o rodiny, které mají nízký finanční příjem, od čehož se odvíjí také špatná úroveň bydlení. U rodičů zde mnohdy platí, že nejsou schopni za rodinu nést v dostatečné míře odpovědnost, přičemž zároveň nejsou schopni řešit situaci v rodině vlastními silami. Z toho důvodu je nezbytné, aby jim pomoc poskytly příslušné sociální instituce, např. OSPOD apod.
- **Afunkční rodina** – v tomto případě nejsou ze strany rodiny plněny ani její základní funkce a úkoly. Vzhledem k této skutečnosti jsou děti v této rodině ohroženy a je nezbytné jejich péči zajistit v prostředí mimo takovou rodinu. I když není afunkčních rodin v našich podmínkách příliš velké množství, je nezbytný neprodlený zásah v případech, kdy rodina v takové míře selhává.

I když není rodina úplná, tzn. i když se jedná o rodinu s rodičem samoživitelem, neznamená to automaticky, že se musí v souladu se shora uvedenou charakteristikou problémové rodiny právě o takovou rodinu. I rodina s rodičem samoživitelem může plnit (a obvykle i plní) veškeré své funkce a úkoly, takže se může jednat o rodinu funkční. Na druhé straně však taková rodina může být i rodinou dysfunkční či afunkční. Na to, jak rodina plní své funkce a úkoly, totiž má vliv celá řada faktorů, nikoliv jen samotný fakt samoživitelství rodiče.

1.3 Funkce rodiny

Až do 18. století představovala rodina pro její členy natolik samozřejmé sociální prostředí, že o ní nebyly vedeny žádné zásadnější diskuse. Rodina totiž své příslušníky zajišťovala jak

po stránce ekonomické, tak i po stránce vzdělávání a konečně i po stránce zdravotní péče (tj. v období nemoci) či péče sociální (tj. v období stáří). Komplexnost zabezpečení v rámci rodiny a rodinného prostředí způsobovala, že mimo ni nebylo myslitelné přežití (Matoušek, Pazlarová, 2010). Podle Parsonse (In: Kraus, Poláčková, 2001) rodina pozbyla během svého přechodu z rodiny široké na rodinu nukleární množství z jejích dosavadních funkcí. Po tomto přechodu jí zůstaly úkoly při socializaci dítěte a dále také při emociální a psychologické stabilizaci osobnosti dospělých. Zbylé úkoly a funkce, které dříve plnila rodina, byly v moderní společnosti převzaty státem. Kraus (2008) dále uvádí, že přes fakt, že za rodinu některé její funkce převzaly státní i nestátní organizace a instituce, jsou funkce, které rodině zůstaly, velmi náročné. Je tomu tak z toho důvodu, neboť na rodinu jsou ze strany společnosti kladeny stále další požadavky. Jedním z důsledků tohoto stavu pak může být, že rodina nedostatečně plní své funkce.

Vzhledem ke změnám ve společnosti i ke změnám v kulturních faktorech ovlivňujících postavení rodiny ve společnosti a vztahy uvnitř rodiny samotné dochází rovněž k vývoji funkcí rodiny. Funkce rodiny bývají přitom zpravidla chápány jakožto úkoly, jež rodina má (plní) ve vztahu k sobě samotné i ve vztahu ke společnosti (Střelec, 1992). Kromě toho, že moderní rodina pozbyla část ze svých dřívějších funkcí, tak některé funkce poněkud ztratily na svém významu a jiné funkce naopak na významu nabyly (Výrost, Slaměník, 1998). V odborné literatuře je možno se setkat s různými členěními základních funkcí rodiny. Kupříkladu Gillernová (2000) definuje čtyři základní funkce rodiny, kterými podle ní jsou funkce reprodukční, materiální, výchovná a emocionální. Střelec (1992) řadí k základním funkcím rodiny funkci hospodářskou, biologicko-populační, výchovnou, odpočinku a konečně i funkci obnovování tělesných a duševních sil. Podle Výrosta a Slaměníka (1998) pak rodina plní funkci reprodukční, materiální, výchovnou a funkci emocionální. Krebs (2015) pak k základním funkcím rodiny řadí funkci biologickou, ekonomickou a výchovnou a funkci sociální. Vacínová et al. (2008) funkce rodiny dělí na biologickou (reprodukční), emocionální, ekonomickou, výchovnou a domestikační, přičemž za domestikační funkci rodiny označují tu, v jejímž rámci je realizována touha člověka být někdo doma, někde patřit.

Je tak zřejmé, že každý z autorů v rámci své taxonomie akcentuje svůj zorný úhel pohledu, což se odráží jak v odlišné používané terminologii, tak i v poněkud odlišném obsahu některých jimi definovaných funkcí. Za základní funkce pro potřeby této práce jsou považovány následující:

- Biologická funkce (někdy je nazývána též jako funkce biologicko-reprodukční) – rodina má neoddiskutovatelný a z biologického hlediska nenahraditelný význam pro udržení lidstva, poněvadž reprodukuje člověka jakožto organismus (Matoušek, 2003). Totéž konstatoval i dokument nazvaný *Národní zpráva o rodině* z roku 2004, podle níž ani pokroky dosažené v oblasti embryonální medicíny nezměnily možnosti v zajištění reprodukce obyvatelstva (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2004). Kraus s Poláčkovou (2001) poukazují v souvislosti s touto funkcí na to, že je v zájmu stabilního a dobrého fungování společnosti, aby se rodil dostatek dětí. Vzhledem k této skutečnosti stát přijímá řadu opatření, kterými ovlivňuje oblast péče o rodinu. Z pohledu jedince je pak podle Reichela (2008) tato funkce významná z hlediska uspokojování jeho biologických a sexuálních potřeb, stejně jako z hlediska zachování rodu, kdy je naplňována jeho rodičovská touha.
- Ekonomická funkce (nebo také materiální a ochranná funkce) – podstata této funkce tkví v uspokojování takových klíčových základních potřeb, k jakým náleží bydlení, výživa, oblečení, zařízení domácnosti, vzdělávání apod, jakož i v poskytování pomoci rodinným příslušníkům v obtížných životních situacích, jakými jsou např. živelná pohroma, úmrtí rodinného příslušníka apod. (Reichel, 2008). Jak dále poznamenávají Havlík a Koťa (2002) ekonomická funkce náležela po staletí k vůbec nejdůležitějším funkcím rodiny, poněvadž bez hospodaření jejích rodinných příslušníků nebylo přežití dané rodiny myslitelné. Až ve 2. polovině minulého století se rodina stala jednotkou, kde dochází k přerozdělování, upravování a zejména konzumaci statků. Ve vztahu k ekonomické funkci rodiny je třeba uvést i to, že se zde uplatňuje princip solidarity jednotlivých příslušníků rodiny, a to bez ohledu na výši příjmů každého z nich. Ekonomická funkce rodiny je ve stále větší míře oslabována ze strany státu, který tak činí prostřednictvím svého systému státních podpor a nejrůznějších výhod (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2004). K již uvedenému je třeba doplnit, že ekonomická funkce se netýká pouze dětí, nýbrž všech členů rodiny.
- Výchovná funkce (nebo též socializačně-výchovná funkce) – rodina představuje prostředí, v němž se dítěti dostává základní orientace ve světě, který jej obklopuje. Rodina taktéž v rámci této funkce vystupuje jako regulátor nežádoucích činností. Je prostředím, v němž dochází k utváření postojů formujícího se jedince ke světu, k blízkému okolí i k sobě samému. Rovněž tak se v něm utvářejí hodnotové orientace, u dítěte je zde vytvářen základ pro formování vlastního já i koncepce jeho vlastního

života. Specifikem výchovné funkce rodiny je to, že je odrazem veškerých stránek života rodiny (Střelec, 1992). Rodičům tedy náleží role prvních, nejdůležitějších a nezastupitelných činitelů v rámci výchovného procesu jejich dětí. Matějček a Dytrych (1994) ve vztahu k výchovné funkci rodiny konstatují, že elementární úkol rodiny tkví prosazování a ochraně dětí i jejich práv, která jsou zakotvena v Úmluvě o právech dítěte¹. Singly (1999) v souvislosti s výchovnou funkcí rodiny poukazuje na skutečnost, že role rodiny v rámci socializačního procesu se neustále snižuje. Řada rodičů plnění této funkce z různých důvodů (např. pracovního vytížení aj.) přenechává různým institucím a dalším subjektům, především školám, školským zařízením, ale i médiím, která mají na formování a chování dětí stále větší vliv.

- Emocionální funkce – jde o funkci rodiny, kterou lze označit za velmi důležitou, a to již jen z toho důvodu, že ji nemůže naplňovat žádná jiná instituce. Podle Krause (2008) může jen rodina jedinci poskytnout zázemí, v němž je vše nezbytné k jeho optimálnímu vývoji. Z pohledu rozebírané funkce jde zvláště o pocit lásky, bezpečí a jistoty. Podle Blížkovského (1992) rodina svým členům v souvislosti s touto funkcí poskytuje nezbytné citové zázemí, útočiště, jakož i poskytuje porozumění a pochopení. Její součástí je psychická a emocionální pomoc a podpora, kterou si poskytují navzájem všichni členové rodiny, z čehož vyplývá, že není orientována výhradně na potomstvo.

Z uvedených funkcí rodiny je v případě rodiče samoživitele z povahy věci vyloučena funkce biologická a v některých případech může být ztížena (a ne zcela naplňována) i funkce ekonomická, ale i funkce výchovná či funkce emocionální.

---

¹ Tento dokument byl u nás publikován ve formě Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

2 VÝCHOVA

Podle Komenského (In: Strašíková, 2004) představuje výchova nezbytný předpoklad rozvoje lidské společnosti, přičemž by měla být všestranná, harmonická a celostní. K jejím zásadám by měla náležet cílevědomost, přiměřenost, aktivnost a důslednost. Výchova se v lidské společnosti objevila již na úsvitu dějin. Vznikla v reakci na okolnosti psychologické, biologické a zejména sociální. V průběhu historie docházelo k proměně jejích forem, metod, cílů i obsahu. Aby se z jedince stal platný člen společnosti, je nezbytné, aby absolvoval dlouhou a důkladnou přípravu. Postupem času se tato příprava institucionalizovala a specializovala. Projevem této tendence je vznik škol a dalších výchovných zařízení, v nichž působí profesionální edukátoři (Jůva, Jůva, 1997). Nezastupitelná role ve výchově však náleží rodině.

2.1 Pojem „výchova“

Existuje množství definic pojmu „výchova“ pocházející od mnoha autorů, což má svoji souvislost mimo jiné i s tím, že existuje množství teorií výchovy. Dále bude uvedeno několik vybraných vymezení nadneseného pojmu, načež bude podána pracovní definice tohoto pojmu, aby bylo zřejmé, v jakém významu je používán v dalším textu. V souvislosti s pojmem „výchova“ je však možno předeslat, že jde o nejdůležitější z lidských činností, přičemž je založena na vztahu mezi generacemi. Člověk výchovou nesleduje pouze přípravou potomka na přežití, jako je tomu u jiných živočišných druhů, ale smyslem lidské výchovy je uvedení do dobrého života, dnes hovoříme o kvalitě života. Cílem je otevření lidského světa, kultury, řeči a mravního uvědomění. Pierre Teilhard de Chardin mluví o fázích výchovy jako o socializaci, individuaci a transcendenci (Třebuláková, 2011). Podle Kanta je člověk člověkem jen díky výchově.

Petrusek et al. (1996) vymezují výchovu jako proces, během kterého společnost (jednotlivci, skupiny a instituce) ve shodě se svými reprodukčními potřebami, zájmy a cíli působí na jednotlivce, čímž u něj utváří individuální předpoklady k tomu, aby další generace zastávala společenské pozice a role. Taktéž u ní vytváří předpoklady pro využití a rozvinutí hodnot příslušné kultury. Podle Průchy et al. (2008) je výchova činností, během níž je ze strany společnosti zajišťováno předávání „duchovního majetku“ z jedné generace na další generaci. Její podstatou je záměrné působení na osobnost jedince, kdy cílem tohoto procesu je dosažení pozitivních změn v jeho vývoji. Výchova z jiného úhlu pohledu vystupuje rovněž jako stěžejní složka procesu socializace. V rámci výchovy, jejímž cílem je komplexní

přeměna jedince po duševní i tělesné stránce, jsou předávány dalším generacím znalosti, schopnosti, vědomosti a postoje.

Matějček (1993, s. 25) na rozebíraný pojem nahlíží poněkud odlišně: „*Výchova je mnohotvárný, složitý vzájemný vztah, v němž není jeden dárce a jeden obdarovaný, ale kde se myšlení a jednání každého vzájemně podmiňují a ovlivňují. Celý výchovný proces probíhá v mnohopočetné společnosti s životním vývojovým procesem všech účastníků.*“ Citované vymezení předmětného pojmu zejména klade důraz na dynamiku procesu výchovy, jehož podstatou je vzájemná interakce mezi objektem výchovy (tj. vychovávaným jedincem) a subjektem výchovy (tím je rodič, pedagog aj.). Tato interakce je cílevědomá a záměrná, přičemž je uskutečňována s cílem dosáhnout trvalých a žádoucích změn v chování daného jedince. Ke splnění tohoto cíle je využíváno množství metod, prostředků a forem (Matějček, 1993).

Grecmanová et al. (1998) chápou jako specificky lidskou činnost, jejíž podstata záleží v záměrném a cílevědomém působení, jejím projevem je všestranné formování osobnosti. Tato činnost se podle nich vyznačuje adaptačním, anticipačním a permanentním charakterem. Rovněž Čáp a Mareš (2007) spatřují podstatu výchovy v záměrném a cílevědomém působení, jež tenduje k určitému výchovnému cíli, jímž je rozvinutí v dítěti jakožto objektu výchovy určitých vlastností, názorů, postojů a hodnotových orientacích. Při tomto působení subjekt výchovy využívá určité výchovné prostředky a metody, které mohou být založeny jednak na zkušenostech anebo tradici, jednak na bázi vědeckých poznatků. Střelec (1998) v souvislosti s pojmem „výchova“ zdůrazňuje skutečnost, že se jedná o dynamický proces, v jehož průběhu dochází k vědomé a řízené socializaci. Jako takový tento proces zahrnuje veškeré činnosti, jimiž je daný jedinec formován pro život v konkrétní společnosti.

Na základě shora predestřených definic je možno vytvořit následující pracovní definici pojmu „výchova“: Výchova je subjekto-objektovým vztahem, v němž jako subjekt výchovy vystupuje vychovávající (rodič, učitel, pedagogický pracovník apod.), jako objekt výchovy pak vychovávaný (tj. dítě, žák). Současně jde o proces cílevědomého a záměrného působení subjektu výchovy na subjekt výchovy, které je realizováno s cílem mnohostranně formovat osobnost vychovávaného, a to za využití vhodných forem, metod a prostředků výchovy. Toto působení však není jednosměrné, nýbrž obousměrné, kdy působí na vychovávajícího rovněž vychovávaný. Tento proces je uskutečňován vždy v určitém prostředí.

2.2 Výchova v rodině

Stejně jako se lze v odborné literatuře setkat s množstvím vymezení pojmu „výchova“, existuje celá řada vymezení toho, co se rozumí pod pojmem „výchova v rodině“, jakož i různá vymezení vlivu této výchovy na další vývoj jedince. Ve vztahu k výchově v rodině je v první řadě zapotřebí uvést, že rodina představuje nejvýznamnější činitel ve výchově, pročež je nezbytné nezapomínat na tento její vliv (Kačáni, Mikloš, 1975). Hintanus (1998) v souvislosti s výchovou rodinou poukazuje na to, že nemálo lidí má za to, že pokud byli schopni dítě přivést na svět, tak budou schopni i toto dítě vychovávat. Neuvědomují si ovšem, že při výchově nelze uplatňovat vlastní instinkty, nýbrž je zapotřebí využívat rozum a dosud nabyté sociální zkušenosti. Kraus (2008) k tomuto ještě podotýká, že z obavy, že nezvládnou výchovu svých dětí, často odpovědnost za ni přenáší na školu, přičemž očekávají, že pedagogové díky svému vysoce profesionálnímu přístupu napravit chyby rodičů učiněné při výchově. Takové chyby vyplývají zejména z rodiči nevhodně zvoleného přístupu k výchově vlastních dětí.

Dle Lukasové si rodiče musí na výchovu dítěte najít čas vždy i při jeho nedostatku. K zanedbání totiž nedochází proto, že by rodiče dělali něco špatného, ale proto, že si s dítětem nehrají, nevychovávat jej, dětem v nich chybí vzor, pouze poskytují hmotné zajištění. Děti mají sice všechno materiálně, drahé školy, vlastní pokoj, hračky, přitom jsou citově deprivované. Lukasová poukazuje na to, že děti by pro nás měly být tím nejcennějším, což by mělo být hlavní motivací pro rodiče (Lukasová, 1997).

Podstata výchovy v rodině je táz, jako tomu je u obecného pojmu „výchova“. Proto lze k podstatě výchovy odkázat na to, co bylo uvedeno v předchozí části této kapitoly. Specifičnost výchovy v rodině pak spočívá v tom, že se odehrává v prostředí rodiny a že jejími subjekty jsou rodiče, kteří by měli být pro dítě přirozenou autoritou. Základním předpokladem pro účinnou a efektivní výchovu v rodině je to, aby rodiče měli své děti rádi a mysleli to s nimi dobře. Jde však o předpoklad nutný, nikoli však postačující. Vedle lásky musí mít rodiče ke svým dětem i respekt. Pouze tak je možno ve výchově opustit mocenské anebo manipulativní přístupy. Uvedená podmínka však neznamená, že si děti mohou dělat, co chtějí, eventuálně co uznají za vhodné. Ferrero (2007) v této souvislosti připomíná, že je nezbytné dětem nastavit určitá pravidla, která pak dodržují díky jejich zvnitřnění i tehdy, pokud nejsou pod dohledem dospělých. Zde zmiňuje pravidla vymezená Boscem. První toto pravidlo přitom říká, že je třeba dětem nastavit vnější řád, jenž by jim měl být nápomocen při nastavení vnitřního řádu hodnot. Ten jim pak umožňuje rozvoj, stejně jako vyhýbat se

nebezpečí. Pokud děti poznají hodnoty, jimž rodiče důvěřují a uznávají je, pak jsou schopny a ochotny chápat a respektovat i jimi stanovená pravidla. Základem dobrého řádu jsou pravidla přesná, konkrétní a uskutečnitelná. Pravidlo by mělo sestávat z co nejmenšího počtu slov, protože pouze tak může být pro dítě jasné a může jej pochopit. Další důležitou podmínkou výchovy v rodině je důslednost rodičů. Ti by měli svým dětem uznávané hodnoty předávat jen tehdy, pokud jsou schopni se v nich sami orientovat a řídit se jimi. Tyto hodnoty by dětem neměli vnucovat. To, zda děti zachovávají stanovená pravidla, je nezbytné ze strany rodičů neustále kontrolovat, stejně jako je třeba je přizpůsobovat jejich věku, povaze i změnám v okolí. Dodržuje-li dítě tato pravidla, pak by to pro něj mělo představovat záruku zachování vzájemné úcty, pochopení a respektu ve vztazích v rodině (Ferrero, 2007).

V případě výchovy dítěte sólo rodičem kvůli rozvodu uvádějí studie rozvodové a porozvodové konflikty mezi rodiči, jako hlavní indikátor špatné adaptace dítěte, mající vliv na jeho zdraví a prosperitu (Pavlát, 2012). Dalším rizikovým obdobím pro život dítěte s osamocným rodičem představuje po rozvodu rodičů seznamování s novým partnerem. Klinický Psycholog Jiří Novák uvádí, že nejlépe snáší dítě rozvod kolem 2–3 roku, neboť si ještě nepamatuje svého biologického rodiče v rodině. Čím jsou děti starší, je to horší. Buď proto, že se už s rodiči sžily a jakoukoli sebelepší „náhradu“ nesou těžce (Český rozhlas, 2021).

2.3 Výchovné styly

Čábalová (2011) k výchovným stylům uvádí, že stejně jako výchovné metody odrážejí vzájemný vztah mezi vychovatelem a vychovávaným. Volba způsobů výchovy (a ostatně i jejich metod) je na každém rodiči. Tato volba je ovlivňována množstvím faktorů. Není nikterak výjimečné, že rodiče v tomto ohledu vycházejí z určité pozitivní či naopak negativní zkušenosti. K dalším faktorům pak náleží vlastnosti daného rodiče, doba, kulturní a ekonomické podmínky dané společnosti a v neposlední řadě i rodina, v níž rodič vyrůstal. Čáp a Mareš (2007) za způsob výchovy (výchovné styly) označují takové zásadní momenty výchovných procesů, jako např. emoční vztahy rodičů a jejich dětí, způsob jejich vzájemné komunikace, požadavky kladené na dítě a konečně i způsob jejich kontroly. Jeho projevem je volba výchovných prostředků a to, jak na ně dítě reaguje.

Je možné se setkat s řadou taxonomií výchovných stylů rodičů. Zmínit je možné např. model tří stylů výchovy, dále model čtyř stylů výchovy nebo model devíti polí. Model tří stylů je

možno charakterizovat jako členění stylů výchovy, kterého autorem je Lewin. Zmíněný autor člení styly výchovy následovně (Čáp et al., 2000):

- Autokratický výchovný styl (nebo též dominantní styl) – vyznačuje se příkazy, zákazy a tresty. Jde o styl, který je charakteristický pro tradiční patriarchální výchovu. Vztahy rodičů a dětí jsou u tohoto výchovného stylu poznamenány nedostatečným porozuměním rodičů pro své děti, jejichž samostatnost neustále omezují, přičemž děti zároveň nemají dostatečný prostor k tomu, aby projevovaly iniciativu.
- Liberální výchovný styl – vyznačuje se slabostí vedení, volností a nízkou mírou kontroly dětí. Rodiče zde k dětem zaujímají rovný přístup, což se projevuje mimo jiné tím, že s ním jednájí jako se sobě rovným. Taktéž podporují dítě v tom, aby rozvíjelo svoji samostatnost.
- Integrační výchovný styl (nebo též demokratický výchovný styl) – je charakteristický tím, že požadavky jsou na děti kladeny laskavým způsobem. Rodiče slouží svým dětem jako příklad, podporují diskusi o návrzích dětí, dětem poskytují podporu a mají snahu jim porozumět. Stejně jako u předchozího výchovného stylu, i zde zaujímají rodiče k dětem rovný přístup.

Model čtyř stylů výchovy pochází od autorů Baumrindové, Maccobyho a Martina. Tento model je založen na kombinaci projevů emočního vztahu (ty mohou být akceptující nebo odmítající) a způsobu výchovného řízení, k jehož popisu jsou využity míra požadavků, nároků a kontroly. Jejich kombinací dospívají k následujícím druhům stylů výchovy (Čáp et al., 2000):

- Autoritářský výchovný styl – jeho atributy jsou odmítající, kontrolující a náročný postoj rodičů. Ti lpí na tom, aby dítě bylo neustále kontrolováno, přičemž jsou lhostejní k jeho přáním a potřebám. Na dítě mají přemrštěné nároky a vytyčují mu vysoké cíle, avšak nejsou mu nápomocni při jejich dosahování. Běžné je užívání fyzických výchovných prostředků.
- Autoritativně vzájemný výchovný styl – je využíván ze strany rodičů, kteří zaujímají k dítěti náročný a kontrolující postoj. Od předchozího uvedeného výchovného stylu se však odlišuje tím, že rodiče respektují přání a potřeby dítěte. Rodina vypracovává pravidla, kterými se její členové řídí. Tato pravidla jsou možným předmětem vzájemné diskuse.

- Zanedbávající výchovný styl – rodiče s tímto výchovným stylem zaujímají ke svému dítěti odmítavý a současně i nenáročný a nekontrolující postoj. Takovým rodičům jsou jejich děti lhostejné, takže nemají zájem o jejich osobnost ani o jejich aktivity. Nároky kladené těmito rodiči na jejich děti jsou minimální. V rodině nejsou stanovená žádná pravidla, kterými by se děti měly řídit. Ve vztahu k dítěti se u takových rodičů projevuje citová chladnost, v krajním případě i jeho odmítání.
- Shovívavý výchovný styl – k jeho atributům náleží akceptující, nenáročný a nekontrolující postoje rodičů. Ze strany rodičů je dítě přijímáno. Rodiče jej podporují, mají snahu mu naslouchat a porozumět mu. Za problematické je však možno považovat to, že rodiče na dítě nekladou žádné požadavky či povinnosti, stejně jako to, že rodina nemá nastavena jasná pravidla a vymezeny jasné mantinely.

Model devíti polí rozpracoval Čáp se svými spolupracovníky. Tento analyticko-syntetický model je tvořen čtyřmi komponentami výchovy, jež jsou rozčleněny do dvou dimenzí – emočního vztahu rodiče k dítěti a výchovného řízení (blíže viz Gillernová et al., 2011). Tímto způsobem definují celkem devět výchovných stylů: autokratická výchova, liberální výchova, pesimální forma výchovy, výchova přísná a přitom laskavá, optimální způsob výchovy, laskavá a liberální výchova bez požadavků a hranic, rozporná výchova, kamarádský vztah s dobrovolným dodržováním norem a výchova emočně rozporná (Čáp et al., 2000).

3 SAMOŽIVITELSTVÍ

Pojem „samoživitelé“ se používá k označení rodičů, kteří vychovávají a ekonomicky zajišťují své děti sami, bez cizí pomoci. Zákon pracuje s termíny „osaměle žijící rodič“ (zákon již nerozlišuje, zda s dítětem žije sám otec či jeho matka, anebo neprovdaná matka. Legální definice osamělého rodiče (respektive zaměstnance) je uvedena v ustanovení § 350 odst. 1 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů: *„Osamělými se rozumějí neprovdané, ovdovělé nebo rozvedené ženy, svobodní, ovdovělí nebo rozvedení muži a ženy i muži osamělí z jiných vážných důvodů, nežijí-li s druhem, popřípadě s družkou nebo s partnerem.“*

V souvislosti se samoživitelstvím je možno zmínit rovněž pojem „neprovdaná matka“, poněvadž těchto matek se samoživitelství velmi často dotýká. Za takovou matku lze přitom považovat matku, která porodila dítě a neuzavřela manželství s mužem, kterého otcovství k dítěti bylo již určeno, nebo jehož otcovství k dítěti je pravděpodobné. Přestože není mezi otcem dítěte a matkou dítěte, kteří nejsou manželi, zákonem upraven takový katalog práv a povinností jako mezi manželi, přesto je s ohledem na společné dítě tento poměr v majetkové sféře zčásti zohledněn, a sice v ustanovení § 920 odst. 1 a § 922 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“). V tomto ohledu není rozhodné, zda spolu rodiče dítěte žijí v neformálním svazku nebo ne. Matka má takto vůči otcí jejich dítěte, za kterého není provdána, následující majetková práva (Hrušáková, 2014):

- právo na výživu pro sebe;
- právo na úhradu vynaložených nákladů spjatých s těhotenstvím a porodem.

Sobotková (2007) rozděluje sólo rodičovství do tří skupin podle příčiny vzniku. U první skupiny nastává samoživitelství nezávisle na vůli budoucího samoživitele, např. ovdověním kvůli nemoci nebo nešťastné náhodě. Druhou, nejpočetnější skupinu tvoří lidé, které takto řeší svoji problematickou situaci a nefunkční partnerský vztah, ať manželský, nebo nemanželský. Třetí skupinu tvoří samoživitelé, kteří záměrně dítě vychovávají sami.

Typickými znaky sólo rodičů jsou podle Kodyšové (2014) následující:

- nižší nebo nedokončené vzdělání;
- absence vhodného bydlení;
- problematický vztah s bývalým partnerem;
- psychické potíže způsobené stresem nebo osobnostní predispozicí;

- finanční obtíže (dluhy, exekuce, výživné);
- zdravotní potíže;
- nízký věk nejmladšího dítěte nebo vyšší počet dětí;
- chybějící hlídání.

Samoživitelé často trápí i psychické potíže, pramenící z jejich stresu a přetížení. Může se jednat o úzkost a obavy z budoucnosti nebo únavu, která postupně vyústí v celkové psychické vyčerpání – tzv. syndrom vyhoření (angl. *burnout syndrome*). Podle psychologa Krivohlavého (2012) se syndrom vyhoření častěji vyskytuje u matek, neboť se obecně více angažují a mají častěji více povinností v domácnosti v péči o děti (porod, kojení, návštěvy lékařů, rozvoz dětí na aktivity). Intenzivněji také vnímají kvalitu vztahů a cítí za ně větší zodpovědnost. Nechají se také častěji vydírat než muži. Se syndromem vyhoření se setkáváme ale i u otců, zejména u těch, kteří jsou vlivem zaujatosti soudů odloučení z důvodů disharmonie v partnerských vztazích svých dětí, i když jsou jako ve své roli otce angažovaní.

Podle Kallwassové (2007) se jedná o střet reality s původním očekáváním, které je podpořeno dlouhodobým stresem, a nepříznivými životními podmínkami. Syndrom vyhoření, který se poprvé začal vyskytovat v 70. letech 20. století, prohlubuje neúměrné zatížení, nedostatek odpočinku a malé ocenění z okolí. Podle Labusové (2011) jsou znaky vyhoření dlouhodobá nespokojenost s rodinným nebo profesním životem, pocity únavy, přepracovanosti, chybějící vize lepší budoucnosti, pocity zloby na dítě až agrese, vznětlivost, pocity selhávání v roli rodiče. Vyhořením jsou přitom více ohroženi ti, kdo s rodičovstvím příliš až identifikují. Tyto potíže u svého rodiče prožívají i děti, a protože s nimi rodič není schopen o tomto komunikovat, je to pro ně velmi těžké, vytvářejí si své vlastní domněnky. Náprava tohoto stavu trvá často stejně dlouho, jak dlouho trvalo se do něj dostat. Spočívá v uvědomění si i jiných rolí, než je pouze ta rodičovská, ve znovunalezení koníčků, věcí, které přinášejí radost, v odpočinku. Často je nutné vyhledat odbornou pomoc.

3.1 Matka samoživitelka

Ženy žijící s dítětem bez manžela tvoří drtivou většinu samoživitelů, až 90 % (Dudová 2009). Mohou uplatňovat nároky vůči otci dítěte, získat podporu od státu a neměly by být znevýhodňovány zaměstnavatelem, přesto mají jedny z nejnižších příjmů na člena domácnosti. Spolu s osamělými seniorkami nad 65 patří mezi nejrizikovější skupiny, ohrožené chudobou. Tíživá ekonomická situace nevyvolává pocity úzkosti a ohrožení jen u ekonomicky znevýhodněných matek, ohrožených nezaměstnaností, působí velmi

negativně i na jejich děti. Stále existuje markantní rozdíl rizika chudoby u rodiny s oběma rodiči a u rodiny s jedním rodičem. (Hasmanová, Marhánková, 2011). Vzhledem k převaze matek samoživitelek se mluví o feminizaci chudoby. Podle Kodyšové (2014) je typická česká sólo matka „žena se základním vzděláním z ekonomicky slabého regionu.“

3.2 Otec samoživitel

Muži samoživitelé jsou oproti ženám opomíjenou menšinou. Stejně jako ve světě jich u nás stále přibývá, u nás je jich asi 7 % z asi 320 000 samoživitelských rodin, tedy asi 22 500. V USA jde o 2-6 milionu rodin, v Kanadě 330 000, v Británii o 300 000. Stejně jako u jejich ženských protějšků mají otcové samoživitelé největší potíže s vymáháním výživného (Martinek, 2020). Jejich situace se v mnoha ohledech liší od žen, zejména co do postavení na trhu práce, výše výdělku, menších překážek ve skloubení péče o dítě se zaměstnáním, často i s větší pomocí od okolí a příbuzných.

3.3 Sociální dávky určené sólo rodičům

Převážná část legislativy, jejímž předmětem je ochrana rodiny, je zaměřena na tradiční nukleární rodinu. Stát podporuje rodiče-samoživitele porodným, přídavky na dítě, rodičovským příspěvkem nebo sociálními stipendii. Nepřímá finanční podpora státu spočívá v daňových úlevách, nejčastěji v odpočtu daně na vyživované dítě u jednoho z rodičů, jak má na mysli ustanovení § 35c odst. 1 zákona České národní rady č. 586/1992 Sb. o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů. Samoživitel dále může za zákonem stanovených podmínek využít i dalších možností:

- čerpat doplatek na bydlení – jedná se o jednu ze sociálních dávek, které jsou poskytovány v rámci pomoci v hmotné nouzi, jež je vyplácena osobě či rodině, jíž vznikl nárok na příspěvek na živobytí a jejíž vlastní příjmy nepostačují k pokrytí jejich nákladů na bydlení a stanovené živobytí; podmínky výplaty tohoto doplatku stanoví zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o pomoci v hmotné nouzi“);
- čerpat příspěvek na živobytí – jeho podmínky opět upravuje zákon o pomoci v hmotné nouzi, přičemž tento příspěvek je určen osobě či rodině, jež nedisponuje dostatečnými příjmy a její celkové sociální a majetkové poměry neumožňují, aby byly jejich základní životní potřeby uspokojeny na úrovni přijatelné pro společnost, v níž osoba nebo rodina žije;

- čerpat příspěvek na bydlení – jedná se o sociální dávku, která je upravena v zákoně o pomoci v hmotné nouzi, jejímž účelem je pomoci rodinám či jednotlivcům s nízkými příjmy pokrýt jejich náklady na bydlení;
- čerpat mimořádnou okamžitá pomoc – jde o jednorázovou dávku, která je až na výjimky nenároková, přičemž náleží osobám, které uzná Úřad práce jako osoby v hmotné nouzi, přičemž současně nastane některá ze šesti sociálních situací, které vymezuje zákon o pomoci v hmotné nouzi;
- využít vhodnou sociální službu pro rodiny – jsou vymezeny v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Podle ustanovení § 912 občanského zákoníku má být životní úroveň rodičů a dítěte zásadně shodná, hledisko životní úrovně přitom předchází hledisku odůvodněných potřeb dítěte.

3.4 Samoživitelé a diskriminace

Diskriminace znamená rozlišování. Nejčastěji se používá v negativním významu rozlišování lidí na základě příslušnosti k nějaké obecné skupině bez ohledu na schopnosti konkrétního jedince (Slovník cizích slov, ©2021). Podle konkrétního kritéria diskriminace se hovoří o diskriminaci rasové, věkové, pohlavní, náboženské, politické apod. (Amnesty International, ©2021). Rozlišování (diskriminování), které sleduje legitimní cíl a je tomuto cíli přiměřené, není zakázanou diskriminací. (Ius-Wiki.eu, 2021). Pojem pozitivní diskriminace je kontroverzní téma, naprostá většina lidí ji chápe jako nespravedlnost vůči „normálním lidem“. Jedná se o využití kvót pro minimální zastoupení menšin na vysokých školách, ve státní správě a ve firmách. minimalizovat rozdíl kompenzace zjevného znevýhodnění (Kamín, 2000).

Přestože jsme vyspělá země, diskriminace u nás nevymizela. Otázky, na které nemá zaměstnavatel právo, jsou často běžnou součástí pracovních pohovorů a tím i běžnou součástí pracovního života sólo rodičů. Vlivem nadnárodních řetězců sice vznikají pracovní místa, často je zde zacházení se zaměstnanci velmi bezcitné a pracovní doba neúprosná, nikdo nebere ohled na rodiče malých dětí. Na druhou stranu je v ČR je ženám ponechána možnost zůstat s dítětem několik let doma, na rodičovské dovolené a nejít pár týdnů po porodu do práce, jako je to v jiných zemích EU. I když vím, že ženy v zahraničí většinou o tuto možnost ani moc nestojí, žijí jiným životním stylem a často mají jiné priority, chtějí se pracovně realizovat a je pro ně lepší si zaplatit chůvu a pokračovat v budování kariéry.

„Rodičovství je pro ženy na českém trhu práce jednoznačným handicapem.“ (Křížková, 2008, s. 94). Rozdíl mezi platy žen a mužů činí v Česku 20 %, hůře je na tom jen Rakousko, Estonsko a Německo (Evropský parlament, 2021). Se svým příjmem je spokojeno 31 % žen a 41 % mužů (Havranová, 2019). Skoro polovina Čechů si navíc myslí, že v jejich oboru mají vyšší šanci na povýšení nebo lepší plat muži. Ženy také vykonávají jiná zaměstnání než muž. Podle českého statistického úřadu pracují ženy více ve zdravotnictví (zdravotní sestry, ošetrovatelky), na pečovatelských pozicích, ve školství (Fórum 50 %, o. p. s, ©2021).

Mezi formy přímé diskriminace patří inzeráty, sexuální obtěžování na pracovišti, jiná náplň práce pro ženy a muže na stejné totožné pozici. Potíže jsou i ve skloubení rodinného a pracovního života. V České republice jsou za výchovu dětí a práci v domácnosti odpovědné převážně ženy. Nepřímá diskriminace je nerovné zacházení, kdy je jeden zaměstnanec znevýhodněn oproti ostatním, jestliže toto znevýhodnění nelze objektivně odůvodnit. Nepřímou diskriminaci může představovat také nepřijetí přiměřeného opatření pro osoby se zdravotním postižením. Diskriminační důvody jsou vyjmenovány v antidiskriminačním zákoně a Listině základních práv a svobod (Lidskaprava.cz, 2021).

3.5 Samoživitelé jako skupina ohrožená chudobou

Nižší příjmy než 60% mediánu v dané zemi označujeme jako chudobu. Hranice chudoby je v jednotlivých zemích EU rozdílná. Některé chudé západoevropské domácnosti by se svým příjmem měly v Česku nadprůměrnou životní úroveň. „Chudí“ Evropané neumírají hladu a žízní, ale přesto se cítí vyloučení, neboť jejich životní úroveň je citelně nižší než ostatních občanů (Eurostat, 2021). Hranice příjmové chudoby se liší podle typu domácností. Pro domácnost jednotlivce činí 11 963 korun za měsíc, u rodičů se dvěma menšími dětmi jde o 25 122 korun na domácnost. Chudobou jsou v Česku kromě osamělých senierek ohroženy nejvíce právě samoživitelky, kterých je na hranici chudoby třetina (Český statistický úřad, ©2019).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE PROVEDENÉHO VÝZKUMU

Vlivu výchovy v neúplné rodině na dítě je v odborné literatuře věnována dostatečná pozornost, přičemž odborná pojednání zaměřená na tuto problematiku se opírají o výsledky postačujícího počtu příslušných studií. Co však je předmětem odborného diskursu pouze v minimální míře, je pohled rodičů samoživitelů na tu problematiku. Právě na ni se zaměřil výzkum, který byl proveden v souvislosti se zpracováním této bakalářské práce. Vzhledem ke skutečnosti, že k nadnesené problematice neexistuje v porovnání s obdobnými problematikami takové množství poznatků, bylo nezbytné získat vzhled do ní, což je situace, kdy je vhodné zvolit některý z designů kvalitativního výzkumu. V daném případě byla zvolena zakotvená teorie, poněvadž tato představuje návrh hledání specifické teorie týkající se vymezené populace, prostředí či doby (Hendl, 2008). V případě provedeného výzkumu se jednalo o vymezenou populaci – rodiče živatele.

4.1 Výzkumný problém, cíl výzkumu a výzkumné otázky

Výzkumný problém, na který je zaměřena tato práce, spočívá v pohledu respondentů-samoživitelů na výchovu dětí v neúplné rodině, což je realita, se kterou se musejí sami každodenně vypořádávat. Konkrétněji se jedná o faktory, které výchovu dětí v takových rodinách ovlivňují, jakož i o případné problémy, s nimiž se rodiče samoživitelé v souvislosti s výchovou svých dětí potýkají.

S ohledem na tento výzkumný problém byl **cíl výzkumu** formulován následovně:

Zjistit, jak rodiče samoživitelé subjektivně vnímají vlastní výchovu dítěte (dětí) v neúplné rodině.

V návaznosti na shora uvedený cíl výzkumu pak byly formulovány následující **výzkumné otázky** (ve zkratce VO):

- VO1** Jak participanti subjektivně hodnotí své samoživitelství?
- VO2** Jak participanti subjektivně hodnotí jimi praktikovanou výchovu dětí v neúplné rodině?
- VO3** Jak podle názoru participantů fakt samoživitelství ovlivňuje jimi praktikovanou výchovu dětí v neúplné rodině?
- VO4** Které faktory podle názoru participantů zejména ovlivňují kvalitu výchovy v neúplné rodině?

VO5 Jaké se vyskytují při výchově v neúplných rodinách podle názoru participantů největší problémy?

4.2 Charakteristika použitých metod

V rámci provedeného výzkumu byla v návaznosti na zvolený výzkumný design využita celá řada metod. Tyto metody sloužily jednak k získání relevantních dat, dále k jejich analýze a konečně i k jejich interpretaci. Ke sběru dat byl využit strukturovaný rozhovor, k analýze získaných dat bylo využito kódování (otevřené, axiální a selektivní) a k interpretaci dat bylo využito zakotvené teorie.

Metoda strukturovaného rozhovoru (nebo též řízeného rozhovoru) je jednou z metod, které jsou využívány v rámci kvalitativně zaměřených výzkumů. Pelikán (1998) řadí strukturovaný rozhovor k explorativním technikám u kterých nejde o písemné vyjádření respondentů, nýbrž se zde vychází z ústní komunikace. Rozhovor je možno obecně označit za prostředek, kterým je možno získat hluboký vhled do subjektivního světa daného jedince. Hlubkový rozhovor někteří autoři chápou jako metodu, jiní autoři jej zase označují za umění (Rubin, Rubin, 2012). Podle Johnové (2008) je u metody strukturovaného rozhovoru výstupem zpravidla kvalitativní verbální studie, které jsou založeny na malém vzorku respondentů. Podle Bedrnové a Nového (2007, s. 731) strukturovaný rozhovor představuje „... *naprogramovanou interakci mezi tazatelem a dotazovaným, ve které se tazatel snaží získat od dotazovaného informace, které pomohou odhalit to, co je v mysli dotazovaného.*“ Kocianová (2010) pak podstatu strukturovaného rozhovoru spatřuje v předem připraveném rozhovoru mezi tazatelem a dotazovaným, který se řídí pevným seznamem otázek, což umožňuje lépe porovnávat odpovědi dotazovaných. Tazatelské schéma využitě v rámci provedeného výzkumu je součástí příloh této práce.

Disman (2011) k metodě rozhovoru uvádí, že se vyznačuje na jedné straně určitými výhodami, na straně druhé však také i některými nevýhodami, které je nezbytné při rozhodování o využití této metody zvážit. Nespornou výhodou strukturovaného rozhovoru je podle Pelikána (1998) skutečnost, že je u něj významně eliminována pravděpodobnost, že data od jednotlivých dotazovaných budou z hlediska své struktury odlišná, což je dáno tím, že je minimalizována variace otázek kladech dotazovaným. Tato okolnost (tj. možnost porovnání zjištěných skutečností od jednotlivých informantů) byla rovněž důvodem, proč z různých variant rozhovoru padla volba na rozhovor strukturovaný. Svoji roli v tom sehrály i další výhody spojené s tímto druhem rozhovoru, jimiž podle Bedrnové a Nového (2007) je

možnost získání hlubších a více kvalitních informací, poněvadž rozhovoru vedený tazatelem bývá obvykle více zajímavý a je-li to vzhledem k situaci zapotřebí, lze jej přerušit či odložit. Na druhou stranu nevýhodou strukturovaného rozhovoru je podle Hendla (2008) jeho restrikce na předem daná témata.

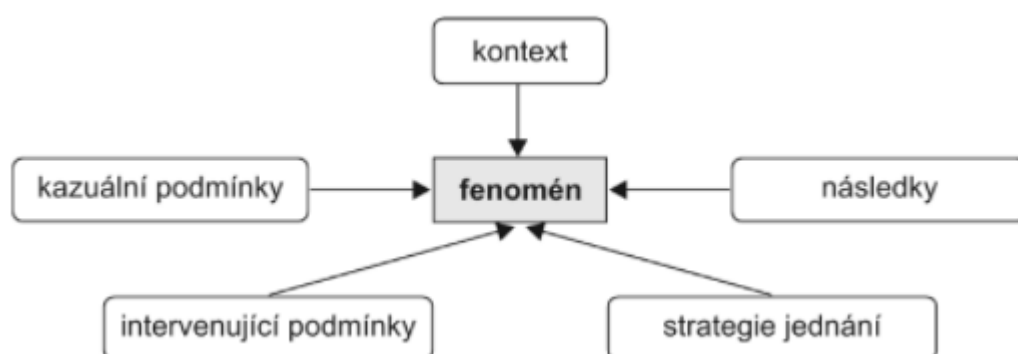
Rozhovory s informanty byly provedeny za dodržení veškerých v té době platných protiepidemických opatření v měsících březnu a dubnu 2021. V úvodu každého rozhovoru jim byl všem prezentován výzkumný záměr a zároveň byli obeznámeni s etickými aspekty prováděného výzkumu (viz kapitola 4.4). Následně byl od každého informanta získán výslovný souhlas s pořízením audionahrávky průběhu rozhovoru za využití diktafonu. Takto získaný materiál byl posléze převeden do písemné podoby, a to formou **doslovné transkripce**. Její podstata podle Mayringa (2016) spočívá v doslovném zaznamenání verbálního projevu informanta, včetně veškerých výrazů, ať již jde i nespisovná slova, přerázků, slang apod. Rozhovory byly přepsané kompletně, byť např. Strauss a Corbinová (1999) uvádějí, že to není nezbytné. Naproti tomu Švaříček a Šed'ová (2014) doporučují, aby badatel přepsal všechny provedené rozhovory. Toto jejich doporučení vychází ze dvou argumentů. Tím prvním je skutečnost, že práce s prepisy rozhovorů je daleko méně časově náročná, než je práce s daty uchovanými v audio podobě. Druhý argument pak spočívá ve vizualizaci dat, která vytváří prostor pro daleko efektivnější práci s nimi.

Takto vytvořený datový korpus byl nejprve podroben tzv. **otevřenému kódování**, které představuje první fázi analýzy a interpretace dat za využití zakotvené teorie (angl. *grounded theory*). Vedle kódování otevřeného je v tomto výzkumném designu realizováno ještě kódování axiální a selektivní. Strauss a Corbinová (1999) k těmto typům kódování uvádějí, že hranice mezi nimi jsou vytvořeny uměle, protože nemusí vždy nutně následovat za sebou jako určité stupně kódování. Badatel tak může plynule přecházet podle potřeby a aktuálních zjištění z jednoho druhu kódování do jiného, což umožňuje pojmy dostatečně propracovat nebo integrovat.

V rámci otevřeného kódování je nejprve analyzovaný text členěn na jednotky, kterými mohou být slova, sekvence slov, věty či odstavce. Všem takto vzniklým jednotkám je přidělen kód čili jméno či označení (Gulová, Šíp, 2013). Ze strany Strausse a Corbinové (1999) bývá nastíněný proces označován jako konceptualizace. V jejím průběhu jsou přidělována určitým jednotkám jména, jež je budou reprezentovat. Kódy, jež vzešly z otevřeného kódování, jsou posléze na základě podobnosti nebo jiné vnitřní souvislosti seskupovány. Tímto způsobem dochází postupně k budování hierarchického systému, kdy

jsou pod hlavičkou nově pojmenované kategorie slučovány pojmy (kódy), které se jeví jako příslušné k témuž jevu (Švaříček, Šed'ová, 2014). V rámci otevřeného kódování dochází nikoliv jen k odhalování kategorií, nýbrž i k odhalování jejich vlastností a dimenzí. Ze strany Strausse a Corbinové (1999) je v souvislosti s rozvíjením kategorií doporučováno, aby se začínalo jejich vlastnostmi, které lze dále rozložit na jednotlivé dimenze.

Smysl **axiálního kódování** tkví v identifikaci příčin, důsledků, podmínek, interakcí, procesů apod., jimiž jsou odhalovány vztahy mezi různými kategoriemi a eventuálně je navzájem propojují. Tento proces je realizován nikoliv na bázi údajů, nýbrž v mezích tvořeného teoretického konceptu, z něhož je možné odvozovat, jaké znaky/vlastnosti kterých kategorií lze smysluplně propojit (Reichel, 2009). Při axiálním kódování jsou opět a novým způsobem kompletována data a vytvářeny vazby mezi kategoriemi a subkategoriemi, čímž jsou vytvářeny vazby mezi kategoriemi a subkategoriemi (Strauss, Corbinová, 1999). Tím je utvářen kompaktní pohled na zkoumaný fenomén. K propojení údajů získaných během otevřeného kódování je v další kapitole využit tzv. paradigmatický model, jenž je zachycen na obrázku 1, a který posloužil jako teoretický rámec.

Obrázek 1 Kódovací paradigma

Zdroj: Hendl, 2008, s. 250

Selektivní kódování představuje poslední krok analýzy dat. V této fázi je identifikována klíčová centrální kategorie, jež je uváděna na vyšší úrovni abstrakce systematicky uváděna do vztahu ke zbývajícím kategoriím. Tato centrální kategorie, kostra příběhu, má význam z hlediska formulování zakotvené teorie, která je neprodleně při formulaci zpětně ověřována za využití původních dat. Jako základ pro toto kódování slouží axiální kódování (Gulová, 2011). K dosažení cíle selektivního kódování, kterým je „*popisné vyprávění o ústředním jevu výzkumu*“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 86), je dosahováno v následujících krocích (Strauss, Corbinová, 1999):

- vyložení kostry příběhu;
- uvedení pomocných kategorií do vztahu k centrální kategorii v souladu s paradigmatickým;
- vzájemné vztahování kategorií k dimenzionální úrovni;
- ověřování těchto vztahů podle údajů;
- doplnění kategorií, jež je nezbytné dále upřesnit či rozvinout.

Na výše popsanou fázi kódování v **zakotvené teorii** navazuje fáze konstruování teorie. V rámci této fáze dochází k uvedení vytvořených proměnných (kategorií) do vzájemných vztahů. Základ nové teorie vzniká již během fáze kódování, a sice skrze tzv. poznámkování (angl. *memo-writing*), které je možno vymezit jako zapisování analytických nápadů a předběžných hypotéz (Hendl, 2008). Charmaz (2002) považuje právě poznámkování za stěžejní techniku v rámci zakotvené teorie, poněvadž badatele již během raných fází procesu výzkumu vede k analýze dat a kódů. Integrace poznámek vznikajících během analýzy má významný podíl na konstruování teorie, avšak za stěžejní je možno označit nalezení centrální (tj. nejdůležitější) kategorie, ke které jsou posléze vztaženy kategorie ostatní. Nově vznikající teorie je pak organizována kolem této centrální kategorie. Výslednou teorii je pak třeba vyložit slovně, jakož i zobrazit, a sice ve formě schémat nebo diagramů. Během postupného zpracování teorie se badatel ve stále větší míře odpoutává od konkrétních zpracovávaných dat a zobecňuje a zabstraktňuje vznikající teorii. Ta přitom může být substantivní, tedy vázaná na konkrétní podmínky, v nichž docházelo ke sběru dat, nebo formální, jejíž ambicí je obecněji vypovídat o vymezeném jevu (Hendl, 2008).

4.3 Výzkumný soubor

Při získávání participantů byla využita metoda sněhové koule (angl. *snowballing*). Takto je označován postup, jímž jsou vyhledávány, kontaktovány a vybírány vhodné osoby pro studii tak, že je dotazovaná osoba požádána o odkázání na další osobu, která splňuje podmínky účasti ve studii (Chrastina, 2019). V daném případě bylo touto podmínkou, že daná osoba musí být samoživitelem s minimálně jedním dítětem ve vlastní péči. Takto byl vytvořen výzkumný soubor, který tvořilo deset participantů ve věku od 38 do 48 let. Z tohoto počtu bylo osm žen a dva muži. Vzhledem k tomu, že děti jsou ve většině případů svěřovány do výhradní péče matek, je mezi respondenty více žen. Respondenti jsou z různých krajů a z rozličných profesních oblastí, přičemž samoživiteli se stali za rozličných životních okolností. Do výzkumů se promítly i okolnosti spojené s pandemií nového typu koronaviru

SARS-CoV-2. Základní informace o participantech jsou shrnuty v **tabulce 1**. Jména participantů byla v zájmu dodržení etických pravidel výzkumu pozměněna tak, aby byla vyloučena jejich dodatečná identifikace.

Tabulka 1 Přehled participantů

Pořadí	Jméno	Věk	Povolání	Počet dětí	Pohlaví dětí	Stav	Status
1.	Eva	48	Sociální pracovnice	1	Dcera	Rozvedená	Čerstvě bez partnerského vztahu
2.	Magdalena	47	Sociální pracovnice	2	Dcery	Rozvedená	Bez partnerského vztahu dlouhodobě
3.	Jitka	41	Floristka	1	Syn	Svobodná	Bez partnerského vztahu dlouhodobě
4.	Jana	45	Pracovník v soc. službách	2	Synové	Rozvedená	Čerstvě ve vztahu
5.	Irena	40	Asistentka pedagoga	1	Dcera	Vdova	Ve vztahu dlouhodobě, navštěvují se
6.	Daniel	47	Strojař	1	Dcera	Svobodný	Čerstvě ve vztahu
7.	Tereza	41	Úřednice	2	Synové	Rozvedená	Ve vztahu navštěvují se
8.	Jan	38	Obchodník	1	Synové	Rozvedený	Ve vztahu dlouhodobě navštěvují se
9.	Šárka	45	Poštovní úřednice	2	Dcera Syn	Rozvedená	Dlouhodobý vztah, navštěvují se
10.	Gabriela	43	Zahradnice	2	Dcery	Svobodná	Dlouhodobě bez vztahu

Zdroj: Vlastní zpracování

Dva participanté z deseti již jsou v osobním životě stabilnější, překlenuli svou životní situaci a navázali dlouhodobý partnerský vztah. Dva participanté jsou naproti čerstvě bez partnerského vztahu a dva čerstvě s novým partnerem či partnerkou. Zbylé čtyři participantky jsou dlouhodobě bez partnerů, ať již z důvodu nedostatku časových možností, nedostatku příležitostí nebo vlivem nepřeklenutí zklamání z předchozích zkušeností.

4.4 Etické aspekty výzkumu

Ve společenskovedním výzkumu hrají významnou roli etické otázky. Nejinak tomu bylo i v případě realizovaného výzkumu. Ve shodě s Hendlem (2008) byly během provedení výzkumu konsekventně dodržovány tyto zásady etického jednání při výzkumu:

- získání poučeného (informovaného) souhlasu – všichni participanti byli zcela informováni o průběhu a okolnostech výzkumu, přičemž výzkumu se zúčastnily pouze osoby, které po tomto informování s touto účastí souhlasily;
- respektování svobody odmítnutí – potenciální participanti byli poučeni v tom směru, že kdykoliv mohou ukončit svoji účast na výzkumu, přičemž toto jejich rozhodnutí bude bezvýhradně respektováno;
- zaručení plné anonymity – všem participantům byla přislíbena naprostá anonymita, respektive to, že jejich skutečná identita nebude odhalena jakékoliv osobě odlišné od autorky této práce.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

V této části práce jsou prezentovány výsledky provedeného výzkumu, a to postupně po jednotlivých druzích kódování.

5.1 Otevřené kódování

V rámci otevřeného kódování bylo v prepisech rozhovorů identifikováno množství kódů, které byly v rámci konceptualizace začleněny do odpovídajících kategorií. Těmito kategoriemi jsou následující:

- výchova rodičů-samoživitelů v dětství;
- hodnocení vlastních pedagogických schopností;
- zapojení expartnera do výchovy;
- problémy samoživitelství;
- víra v nahrazení úplné rodiny;
- řešení situace;
- vliv situace na dítě.

Tyto kategorie budou nyní blíže charakterizovány.

5.1.1 Výchova rodičů-samoživitelů v dětství

První kategorií, která vyplynula z otevřeného kódování, byla kategorie výchovy rodičů-samoživitelů v dětství, tj. jak byli současní rodiče-samoživitelé během svého dětství vychováni. Tato kategorie je přitom tvořena třemi kódy: dobrý příklad, špatný příklad a neutrální příklad. V zásadě lze přitom uvést, že za dobrý příklad lze označit výchovný styl, který je převážně či zcela hodný následování, přesný opak platí o špatném příkladu a neutrální příklad je takový, který je dílem hodný následování a dílem nikoliv.

Pozitivní výchovný příklad měl ve svých rodičích, potažmo i ve své babičce informant Jan: *„Moje výchova byla asi mnohem lepší. Pocházím z učitelské rodiny, rodiče byli hodně pracovně vytížení, mě víceméně vychovávala babička. Vyžadovala přesnost, přísnost, důslednost. (...) Měl jsem své povinnosti, chodil jsem spát vždy o půl osmé do poměrně vysokého věku. O některých věcech se nediskutovalo. Otec byl chemik, takže se mnou dělala matematiku, matka byla učitelka ruštiny na VÚT, takže se mnou dělala ruštinu.“* Ačkoliv měl poměrně striktně vymezený režim, sám tuto skutečnost hodnotí víceméně pozitivně, poněvadž na druhé straně o něj bylo v rámci možností maximálně postaráno, což mu ve

vzájemné kombinaci dávalo jistotu, kterou dítě vždy potřebuje. Rovněž informantka Irena hodnotila výchovný vzor svých rodičů pozitivně: „*Maminka byla přísnější, ale tatínek se s námi hodně učil. On mě naučil učit se. Maminka chodila na odpoledne, takže dopoledne navařila. Dohromady se vidali málo, střídali se v práci kvůli nám.*“

Špatný příklad své výchovy zmínila během strukturovaného rozhovoru např. informantka Věra, která např. uvedla: „*Výchovu jsem měla poměrně dost autoritativní, tatínek byl dominantní, maminka byla pasivní.*“ Magdalena rovněž zmínila špatný příklad, který popsala následujícími slovy: „*Na děti už jaksi nezbývalo moc času. Jako děti jsme plnily jejich (poznámka rodičů) rozkazy, nějaké diskuze nepřicházely v úvahu.*“ Také informantka Jana měla ve svém dětství od rodičů špatný výchovný příklad: „*Moje výchova byla velmi přísná, nebyli spravedliví. Rodiče by neměli dělat mezi dětmi rozdíly... Odměňují ty, co se snaží míň a mají víc problémů.*“ Z tohoto úryvku je zřejmé, že i po poměrně dlouhé době pociťuje tato informantka určitou křivdu ze strany svých rodičů.

Neutrální příklad měla např. informantka Jitka, která se k této záležitosti vyjádřila následujícím způsobem: „*Vyrůstala jsem v úplně rodině. Matka si přála syna, byla ke mně odtažitá... Ze strany otce to bylo v pořádku. Matka na mě vyvíjela takový tlak.*“ Informantka Irena měla také neutrální vzor, ve kterém pozitivní roli sehrávala její matka, zatímco otci náležela role převážně negativní: „*Moje maminka byla velice otevřená, srdečná, ale zároveň nás dokázala vést, takže ona to dělala tak intuitivně, jakože ona pro mě byla takový vzor toho, když jsem zaujímal rodičovskou roli. (...) Můj otec byl tyran a despota, to bylo úplně z jeho strany, když měl zrovna dobrou chvíli, tak to bylo super, věnoval se nám, ale to byly takové velmi skromné okamžiky.*“

5.1.2 Hodnocení vlastních pedagogických schopností

Další kategorií, která vzešla z otevřeného kódování, je hodnocení vlastních pedagogických schopností informantů. Zde byly identifikovány následující kódy: volnější výchova, milující výchova, snaživá výchova, demokratická výchova a učící se výchova.

Volnější výchovu uplatňuje informantka Šárka, která ji charakterizovala následovně: „*Já mám asi volnější výchovu, dávám dětem víc prostoru. (...) Já bych řekla, že trochu jim tam ten otec chybí, že jim tam taková ta přísnější ruka chybí, že já jsem na ně někdy moc měkká...*“ Vzdor této výchově se však jedna z jejích dcer již osamostatnila a je úspěšná, takže ona sama hodnotí tento svůj výchovný styl jako účinný a efektivní. Milující výchova byla identifikována jako kód u informantky Evy. Láska k dceři je středobodem i její

výchovy: „*Určitě jsem milující. Mám dceru moc ráda od malička... (...) Myslím si, že mám trochu problémy s důsledností a pořád se na tom snažím pracovat, abych tím tomu vztahu s dcerou neškodila jí do života, někdy si myslím, že jsem přehnaně benevolentní, což se většinou projeví časem, takže to se taky snažím hlídat, ale jinak se snažím vést ten vztah partnersky, aby si věci vysvětlily, aby dcera nedělala věci proto, že musí bojít nebo proto, že z toho má nějaké výhody, aby chápala proč se po ní něco chce, nebo proč co má dělat, takže tak.*“

Kód „snaživá výchova“ byl zjištěn u informantky Jitky, která v souvislosti se svojí výchovou uvedla: „... *snažím se být matkou dobrou a snažím se synovi vyhovět, ale máme určitá pravidla, které se nepřekračují, co syn ví. Tak chodíme často na kolo, protože syn rád jezdí na kole, chodíme ke koním, má rád zvířata, máme doma psíka, takže se věnujeme psíkovi. Chodíme s ním na procházky, jezdíme na výlety, na různé hrady a zámky, do různých muzeí, má rád auta, tak třeba v Kopřivnici jsme byli v muzeu podívat se na auta, to ho bavilo a tak jako různě. Někdy k nám přijdou jeho kamarádi, přespí u nás, mají tam pokojík takže tam si můžou trávit svoje chvílky samostatně bez přímého dozoru.*“ Snaha v jejím případě spočívá v úsilí přistupovat k synovi co nejvstřícněji, zohledňovat ve výchově jeho touhy a přání

Převažující demokratická výchova byla identifikována u informantky Jany: „*Snažím se věnovat svým dětem a celkově rodině, jak jen to jde. Určitě nejsem ale tak přísná, snažím se vést s nimi dialog, mantinely nesmějí chybět, ale vždycky jsem chtěla, aby moje děti měly pocit, že za mnou můžou přijít s čímkoliv, že mi mohou důvěřovat. (...) Vždycky jsem jim chtěla kromě povinností dopřát i osobní prostor, aby se mohli rozvíjet v tom, co je baví.*“ Informantka Jana má tedy snahu se svým dětem maximálně v rámci možností věnovat. Ve své výchově usiluje o to, aby děti měly dostatečný prostor pro iniciativu, stejně jako o to, aby se nebály nést odpovědnost za své činy.

Informantka Irena ve vztahu ke své dceři uplatňuje učící se výchovu. Její podstata tkví v tom, že se poučuje z předchozích chyb a tím ji zdokonaluje. Tato snaha o zdokonalování se ve výchově se u ní projevuje doposud: „*Naučila jsem ji učit se, dohlížela jsem, ale byla samostatná. Udělala bych spoustu věcí jinak. Neměla jsem své soukromí. Dcera chtěla, abych si povídala, ale já už jsem chtěla večer čas pro sebe, zpětně bych to udělala jinak a film oželela. V pubertě jsem si myslela, že už nepotřebuje tolik pozornosti, ale potřebuje. Akorát to nedává tak najevo.*“

5.1.3 Zapojení expartnera do výchovy

Ve vztahu ke druhému rodiči byly v rámci otevřeného kódování zjištěny celkem čtyři různé kódy. Jednalo se o kódy spíše pasivní rodič, rodič s odlišným přístupem, vstřícný rodič a problematický rodič.

Kód „spíše pasivní rodič“ byl identifikován např. v rozhovoru s informantkou Evou. Ta svého bývalého partnera v tomto ohledu charakterizovala následovně: *„No, když jsme ještě žili spolu, tak byl spíš pasivní, ta péče o dítě ho obtěžovala. Když jsme se rozešli, tak nabral síly, začal se snažit víc, ale on tu péči o dítě nemá úplně v povaze, takže mu to není tak přirozené, našel si brzo novou partnerku a takže bych řekla, že tu pečující roli převzala ona nebo mu s tím hodně pomáhala a Terezce se potom narodil bráška od taťky, takže tam už to bylo rozložené na celou rodinu.“* Z toho, co informantka Eva o svém bývalém partnerovi uvedla, je zřejmé, že pasivita v péči o děti je mu vlastní, poněvadž ani v novém vztahu, v němž se stal rovněž otcem, na tom není v tomto směru o nic lépe. Dokonce jeho výchovnou roli musela zčásti převzít jeho nová partnerka.

S kódem „rodič s odlišným přístupem“ bylo možno se setkat např. u informantky Magdalény. Ta se ke svému bývalému manželovi, s nímž mají společného potomka, vyjádřila následujícími slovy: *„Už v manželství jsme měli rozdílný přístup. Já jsem byla spíš ta přísnější a tatínek dovolil cokoli... a to i tak dál pokračuje. Jeho výchova je volnější, děti mají u něho daleko širší mantinely a když se vrátí po několika dnech zase domů, je potřeba mantinely zase trochu utáhnout. Asi to tak ve výchově musí být, že jeden z rodičů musí být prostě přísnější... A tady jsem to já.“* Z citovaného úryvku rozhovoru je tak zřejmé, že odlišný přístup k výchově měli oba rodiče již během trvání manželství a tento přístup se nezměnil ani poté, co se rozvedli.

Větší problémy s odlišnými názory na výchovu dítěte a přístupem k této výchově naopak nejsou v případě typu rodiče, který byl v rámci otevřeného kódování identifikován jako „vstřícný rodič“. Takto tomu je v případě informantky Jitky, která k této záležitosti uvedla: *„Tak teď v této době, už je to v pohodě, bývalo to napínavé. Už jsme schopní se nějakým způsobem domluvit, syn k němu jezdívá. tam probíhá všechno na dohodě. Když k němu chce jít, tak k němu jde, když nemá chuť jít, tak k němu nejde. Má ho rád, takže jako kontakt s otcem musí být, ať je to mezi námi, jak je, není třeba odtrhávat syna od otce.“* Z výpovědi této informantky je patrné, že vstřícný přístup pro jejího bývalého partnera nebyl samozřejmostí vždy. Z uvedeného je možno také dovodit, že expartner svůj dřívější přístup přehodnotit kvůli společnému dítěti, což je možno hodnotit veskrze pozitivně.

Nejhůře ze všech identifikovaných kódů vychází kód, který byl pojmenován „problematický rodič“. Takový expartner je problematický jednak z hlediska své osobnosti, tak i z hlediska možné domluvy na výchově společného potomka. Názorně takového expartnera charakterizuje následující úryvek z rozhovoru s informantkou Janou: *„Měl velké psychické problémy, několikrát se během doby, co jsme žili spolu, pokusil o sebevraždu. (...) Všechno házel na mě, svoje problémy, nechtěl je řešit ani jako chlap, ani jako otec. Párkrát jsem ho vzala zpět, bylo mi ho líto. Starší syn mi to měl velmi za zlé. Otec házel své psychické problémy i na něj a zatahoval potom do toho i jeho. Dnes už je stabilizovanější, přísná musím být já, expartner se vyhýbá konfliktům s dětmi, ustupuje a já jsem za tu ‚zlou‘.“* O problematičnosti tohoto bývalého partnera svědčí již jen jeho suicidální tendence. Z citovaného úryvku rozhovoru je možno dále vyvodit, že expartner nechává výchovu především na informantce Janě, přičemž sám uplatňuje (v Lewinově pojetí) demokratický styl výchovy, kdežto styl informantky Jany je možno charakterizovat jako převažující integrační.

5.1.4 Problémy samoživitelství

Další kategorií, která vzešla z otevřeného kódování, je kategorie označená „problémy samoživitelství“. V rámci této kategorie pak bylo identifikováno celkem čtyři kódy. Jedná se o následující: nedostatek peněz, nedostatek času, nutnost skloubit zaměstnání a péči o děti a plnění dvou rolí současně.

Nedostatek peněz je problémem, se kterým se musí vypořádávat velká část informantek. Informantka Magdaléna tento problém samoživitelství komentovala následujícími slovy: *„Určitě dalším velkým problémem samoživitelů jsou hlavně finance. My jsme se na finančních podmínkách s expartnerem domluvili tak, aby vyhovovaly všem. A jsem za to moc ráda, protože vím, že většinou to není možné.“* Z tohoto úryvku je patrné, že informantka Magdaléna si tento problém uvědomovala a do značné míry jej eliminovala díky svému proaktivnímu přístupu, kdy se na finančních otázkách dohodla se svým bývalým partnerem. Svůj podíl na vyřešení této situace měl i tento bývalý partner, který dohodu v tomto směru nijak nesabotoval. Takový přístup však nebývá vždy samozřejmostí.

Dalším častým kódem v rámci této kategorie byl kód „nedostatek času“. Tento nedostatek je dán tím, že převážná část péče leží na jednom z rodičů, respektive na rodiči-samoživiteli, který musí vše zvládat sám, eventuálně za občasného přispění jiných osob (např. prarodičů, ale i někdy bývalého partnera apod.). To vyžaduje velmi precizní organizaci činností tak,

aby rodič-samoživitel i jeho děti všechno důležité zvládli. Tato otázka je velmi důležitá, poněvadž nedostatek času a s ním související velká psychická i fyzická zátěž může vést u sólo rodiče k nejrůznějším problémům, např. k různým onemocněním či k syndromu vyhoření. Tyto problémy pak mohou komplikovat péči o dítě.

Kód „nutnost skloubit zaměstnání a péči o děti“ byl identifikován např. v rozhovoru s informantkou Janou. Ta na otázku, co v samoživitelství spatřuje za největší problém, uvedla následující: *„Finanční stránka a skloubit zaměstnání s dětmi. Musím pracovat tam, kde to jde, skloubit vše dohromady a ne tam, kde by mě to lákalo, zajímalo.“* Lze přisvědčit tomu, co tato informantka uvádí, a to tím spíše, že tento problém souvisí s nedostatkem času, o kterém již byla řeč. Problém skloubení pracovního a rodinného života je řešen jak na úrovni společnosti jako celku i na úrovni jednotlivých firem, a to např. v rámci uplatňování konceptu společenské odpovědnosti. Možnosti v tomto směru skýtá především práce na home office, popřípadě pružné plánování směn. Částečné úvazky v tomto směru řešením nejsou, poněvadž by i sólo rodičů zpravidla vedly k prohloubení problémů s financemi.

Na problém nutnosti plnit dvě role současně (tj, role ženské a role mužské) poukázala v rozhovoru informantka Eva, která k tomuto konstatovala následující: *„Největším problémem asi bylo nebo řekla bych, že pořád je, že pořád dělám mamku a taťku dohromady. Každá ženská by chtěla být asi víc v pozici mamky a takové ty věci, co se týká řádu a disciplíny a poslušnosti bych raději nechala na chlapovi, jednak a jednak je těžší, když musí člověk všechno zařizovat a zastat všechno s tím dítětem sám, než když jsou na to dva. Podrží se navzájem, co se týká různých třebaš dohod s dítětem, tak je to samozřejmě snazší, když jsou si ti partneři vzájemně oporou, než když to musí všechno rozhodovat a řešit jeden člověk.“* Z tohoto úryvku vyplývá, že tento problém má dopady jak na děti, tak i na samotného rodiče-samoživitele. Dětem může chybět vzor druhého pohlaví, což může v budoucnu způsobovat problémy v jejich vlastních vztazích, pro rodiče-samoživitele je tu pak problém v tom, že mu chybí opora, kterou mu musí v tom lepším případě poskytovat jeho okolí.

5.1.5 Víra v nahrazení úplné rodiny

Pokud jde o možnost nahrazení úplné rodiny ze strany rodiče-samoživitele, tak u této kategorie byly identifikovány pouze dva kódy, a sice kódy „dva jsou víc než jeden“ a „záleží na situaci“. Žádný informant přitom nebyl přesvědčen, že by byl sám schopen nahradit úplnou rodinu.

Kód „dva jsou víc než jeden“ byl identifikován např. u informanta Daniela. Tento v rámci svého rozhovoru mimo jiné uvedl: *„Dle mého je to velká nouzovka, neboť si myslím, že dítě potřebuje oba rodiče. Ale když nastane situace, že tito rodiče již nejsou spolu, musí být absolutní základ, aby se na péči domluvili a neházeli si klacky pod nohy, toto postihne negativně vždycky jen děti.“* Z citovaného úryvku vyplývá, že vedle hodnocení možností v nahrazení obou rodičů samoživitelem je zde uveden určitý návod, jak se s touto situací vypořádat, přičemž tento návod spočívá ve vzájemné domluvě rodičů dítěte na péči o něj. V takovém případě lze do určité míry eliminovat deficity, které samoživitelství s sebou přináší.

Někteří další informanti sice význam obou rodičů v péči o dítě nezpochybňují, avšak současně dodávají, že za některých podmínek je pro dítě lépe, když vyrůstá s jedním ze svých rodičů. V tomto smyslu se vyjádřila např. informantka Tereza, a to následujícím způsobem: *„Myslím si, že je schopen i jeden člověk kvalitně vychovat své dítě, ale přiznám se, že když jsou dva, tak mi to připadá lepší i jednodušší a takové jakoby přirozenější, samozřejmě v dnešní době nastává velice často situace, kdy ty děti vyrůstají převážně s jedním rodičem, určitě se to ehm dá nějak vyřešit, je to náročné, ale dá se to, ale jeden milující a fungující rodič, je lepší než dva, kteří se dítěti nevěnují a nedávají mu ten prostor.“* Z její výpovědi je jednak zřejmá snaha zvládat péči o dítě i jeho výchovu co nejlépe, jednak poukazuje na to, že lepší je pro dítě být pouze s rodičem-samoživitelem nežli být s rodiči, kteří řádně neplní své rodičovské role. V obdobném duchu se vyjádřila i informantka Eva, která k tomuto uvedla: *„Myslím si, že úplnou rodinu vynahradiť (poznámka rodič-samoživitel) nemůže, ale může zajistit takové zázemí pro dítě, které bude lepší než rodina nefunkční. Myslím si, že bude lepší, když bude s jedním rodičem, kde se cítí dítě v bezpečí, kde je dobře vedené, kde se cítí příjemně, než aby bylo za každou cenu v rodině, kde jsou všichni, ale je tam napjatá atmosféra a nefunguje to a není to dobré.“* Z výpovědí obou těchto informantů je rovněž zřejmé, že rozebíranou otázku řeší především se zřetelem na dítě, což lze kvalifikovat jako velmi správný přístup.

5.1.6 Řešení situace

Poměrně variabilní kategorií byla v porovnání s dalšími zde prezentovanými kategorie, která dostala označení „řešení situace“. Do této kategorie přitom spadají následující kódy: „důslednost při výchově“, „lepší výběr partnera“, „nevrácení se k manželovi“, „včasná náprava vztahu“ a „pomoc okolí“.

Informantka Eva řešení své aktuální situace spatřuje v důslednější výchově, přičemž k tomuto svému řešení na dokreslení uvádí: „*Určitě bych nějaké věci dělala jinak, tak jak jsem mluvila o té důslednosti, asi bych byla v některých věcech důslednější, určitě bych dělala jinak to, že bych nedělala tomu dítěti úlevy, měla jsem tendenci sklouzávat do toho, být míň přísná nebo míň důsledná, protože mi byl ten čas s dítětem vzácný, protože jsme spolu nemohly být, jak když žijou partneři spolu, takže jsem měla tendenci některé věci neřešit, abysme si ten čas nekazili nějakýma hádkama nebo třeba uklízení jsem dělala v době, kdy nebyla doma, tak jsem ji k tomu tak nevedla, takže to bych dělala jinak.*“ Z tohoto jejího řešení navíc vyplývá, že vedle edukačního efektu by mělo i pozitivní vliv na ni samotnou, který by spočíval v úspoře času, který by nemusela věnovat úklidu toho, co uklidila její dcera, přičemž by takto ušetřený čas mohla využít k jiné činnosti, popřípadě k odpočinku.

Informantka Jitka by svoji situaci v první řadě retrospektivně řešila lepším výběrem partnera. Ona sama k tomu poznamenal během rozhovoru následující: „*Asi už bych si nevybrala takového partnera, jakého jsem si vybrala, když jsem si myslela, že půjde změnit on, takže teď v tuto dobu, kdybych mohla, tak bych chtěla najít partnera, který by se nám více věnoval, který by s námi trávil čas a chtěl mít tu rodinu kompletní. Že by nemyslel jenom na sebe. Mám kolem sebe naštěstí přátele, kteří mi pomáhají, takže když si potřebuji odpočinout a to že někdy ano, protože každé dítě má někdy takové své dny, kdy neposlouchá.*“ V tomto úryvku rozhovoru je zároveň i další identifikovaný kód, kterým je pomoc okolí, na kterou se zmíněná informantka rovněž v případě potřeby spoléhá.

Informantka Jana by jako řešení své situace v určité době viděla to, že by se nevrátila už znovu ke svému manželovi. Popsala předmětnou situaci takto: „*Nevracela bych se zpět k manželovi tehdy poté, co se pokusil o sebevraždu, bral to tak, zachránila jsi mě, já jsem žít nechtěl, tak se teď starej. Přitížila jsem tak sobě i dětem, a stejně jsem to nevydržela.*“ Otázkou ovšem je, jak by se tato informantka v obdobné situaci zachovala, poněvadž z jejího líčení je zřejmé, že podlehla citovému vydírání svého tehdejšího manžela, přičemž takovému vydírání se odolává jen obtížně.

Informant Daniel by svoji nynější situaci řešil rovněž zásahem do vztahu, který by však v jeho případě měl podobu jeho včasné sanace v době, kdy byla ještě reálná šance jej udržet životaschopný. On sám toto řešení popisuje následovně: „*Toto je otázka ze sfér čiré fikce, ale dobře kdybych měl kouzelný prsten, možná by nebylo od věci vrátit se do času, kdy se začal vztah mezi partnery zhoršovat a snažit se s tím něco udělat. Je otázka, zda by*

jednostranná změna pomohla a jestli by stálo za to jen kvůli dětem zachraňovat něco, co již umírá a je to nevyhnutelné.“ Z uvedeného vyplývá, že informant Daniel si sám uvědomuje nereálnost tohoto řešení v současnosti, když je označuje termínem „fikce“, přičemž si navíc není ani jist, zda by toto řešení mělo v dané době šanci na úspěch. Lze však připustit, že existuje určité množství vztahů, které by bylo možno takto úspěšně zachránit a tím se vyhnout situaci samoživitelství.

5.1.7 Vliv situace na dítě

Velmi zajímavé výsledky přinesl výzkum v tom, jaký vliv má samoživitelství promítá na samotné vychovávané děti. Z otevřeného kódování vzešly v kategorii nazvané „vliv situace na dítě“ následující kódy: nadhled a samostatnost, snaha využít situace, uvolněnost morálky, pochopení situace, psychická nevyrovnanost, chybějící vzor a fixace na samoživitele.

Kód „nadhled a samostatnost“ byl identifikován v rozhovoru s informantkou Evou. Nastíněný vliv měla situace samoživitelství na její dceru vzhledem k možnosti vnímat dvě odlišná rodinná prostředí, byť v případě svojí matky prostředí neúplné. Samotná Eva k tomuto uvedla následující: *„Pozitivní, hm, myslím si, že má takový nadhled a je samostatná, protože se musela naučit fungovat v odlišných prostředích. Výhodu vidím v tom, že viděla dva oddělené světy, protože jsme s bývalým partnerem hodně odlišní, co se týká hodnot a názorů na život, takže si myslím, že myslím, že měla výhodu, že mohla vidět odděleně ty dva světy a z každého světa si pro sebe vybrat to, co jí je přirozené a příjemné do života.“* Tento pozitivní přínos je ukázkou toho, že žádná situace není jednoznačně dobrá či špatná. Důležité je, co si z ní daný jedinec vezme a jak jej do budoucna ovlivní. V tomto případě dcera informantky Evy ze situace vytěžila i pozitivní přínos a bude jen na ní, jak jej využije.

Kód „snaha využít situace“ byl identifikován rovněž u informantky Evy, která v jedné pasáži svého rozhovoru uvedla následující: *„Větší rozmazlování, takže ty děcka, my máme střídavou péči, takže ty děcka možná mají i trošku tendenci k takové vyčůranosti, protože vycítí z těch rodičů, že usilují o tu jeho přízeň a o to, aby s ním chtěly být, takže ty děcka, pokud jsou chytré, tak můžou začít být vyčůrané, což u Terky, té mojí dcery, taky občas pozoruji, ale naštěstí je to usměrnitelné, když ji na to upozorním, nebo když to začnu hlídat, aby ona toho nemohla zneužívat, tak ona je rozumná, takže tam myslím si, že to není v nějakém měřítku, že by to bylo neúnosné.“* Z citovaného úryvku je taktéž zřejmé, že si je této skutečnosti zmíněná informantka vědoma a že se s touto skutečností snaží pracovat. V určité míře se

snažily v minulosti využívat situace i děti informantky Terezy, která v průběhu realizovaného rozhovoru mimo jiné uvedla: „*Myslím, si že pro ně bylo zásadní takové to období, kdy zjistili, že ten vztah se rozpadá byla to pro ně hrozně nejistá situace, tím že nevěděly, co bude dál, tak si tu frustraci vybíjely tím, že upoutávaly pozornost a zlobily a tak...“.*

Na uvolněnost morálky v důsledku negativního působení druhého rodiče poukázala informantka Magdalena: „*Negativní aspekty druhého rodiče spatřuji v laxnosti a uvolněné morálce, kdy se v domácnosti pořádají večírky a děti mají naprosto volné pole působnosti. Nemají například určenou hodinu, kdy mají spát.*“ Zde jde evidentně o situaci, kdy rodiče nejsou z nějakého důvodu dohodnuti na důležitých aspektech výchovy svých společných potomků, což se pak projevuje tím, že tyto děti pak neví či nechtějí vědět, jaké jsou na ně kladeny požadavky a mívají pak tendenci sklouzávat k tomu, co je pro ně pohodlnější, výhodnější apod. Že je takový stav jednoznačně nežádoucí, je nábíledni.

Kód označený jako „pochopení situace“ byl identifikován u informantky Jitky. Ta se k tomuto kódu vyjádřila následujícími slovy: „*Ale občas se snaží syna uplácet dárkama. To bývá takové občasné. Anebo nějakýma zmrzlinama, kdy třeba sladkost, kterou bych mu já nekoupila, ale to my si se synem vždycky vysvětlíme, že když je to jednou za čas, tak to snad jako nevadí, ale je tam vidět, že by si tatínek syna rád sklonil na svoji stranu, ale syn je velmi rozumný, že to vše chápe.*“ Z tohoto úryvku je patrné, že synovo pochopení situace však není automatické, nýbrž že k němu musí informantka Jitka jako jeho matka dospět trpělivým vysvětlováním. Díky tomu je schopna u svého syna dosahovat ve výchově takových cílů, jaké jsou podle ní žádoucí a nenechává tím svého bývalého partnera, aby narušoval pravidla, která synovi nastavila.

Zcela jednoznačně negativní je vliv samoživitelství na staršího syna informantky Jany, u níž byl identifikován kód „psychická nevyrovnanost“. Tato informantka popisuje situaci s ním takto: „*Negativní chování vnímám u staršího syna, je psychicky nevyrovnaný, dává mi pořád něco za vinu, nechce se osamostatnit a doma se na nás povyšuje. Nechce se podílet na domácích povinnostech a hodně toho po nás požaduje. Když na něj přitlačím a vymezím ho, zhrouť se. Je s ním těžké pořízení.*“ Je zřejmé, že toto jeho chování by bylo vhodné řešit prostřednictvím nějakého odborníka, protože by časem mohlo docházet k prohlubování těchto problémů, a to zvláště za situace, kdy má její bývalý partner suicidální tendence.

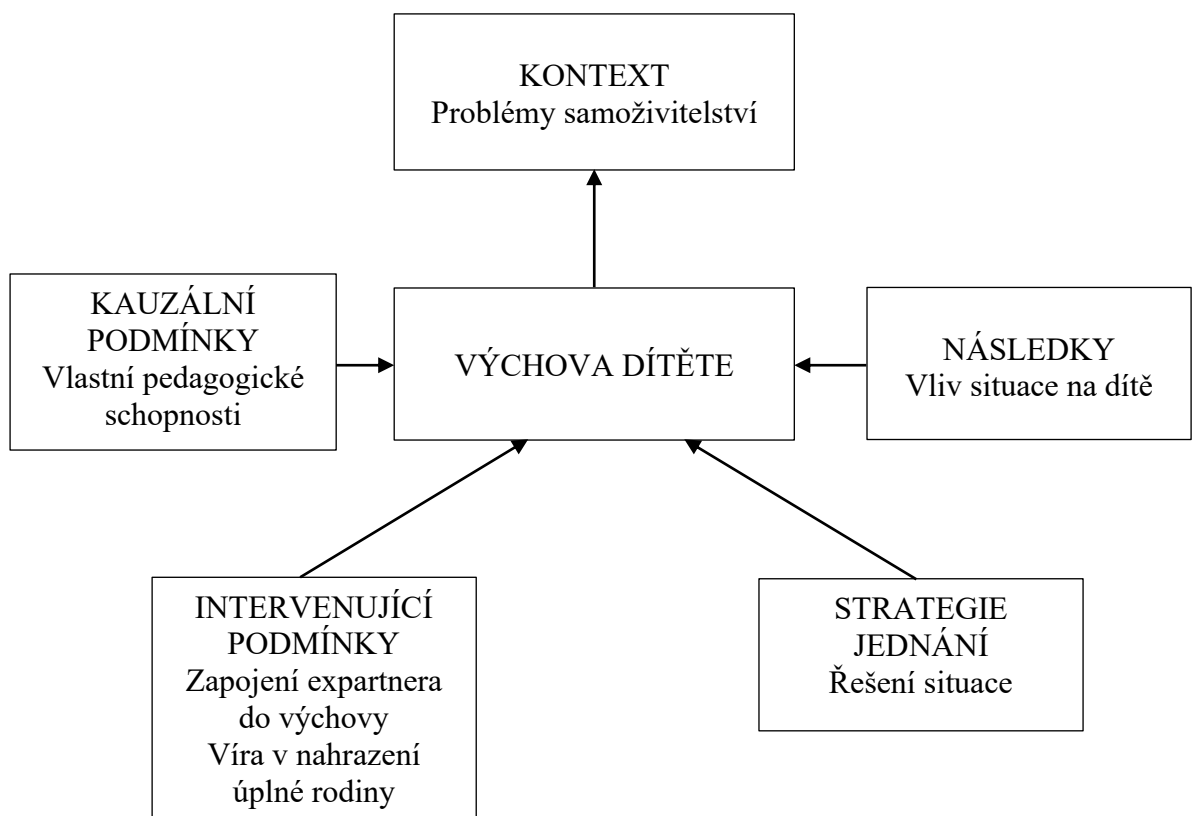
Na chybějící mužský vzor její dceři (kód „chybějící vzor“) poukazovala v rozebírané souvislosti informantka Irena. Učinila tak následujícími slovy: „*Chyběl jí mužský vzor, má*

potíže s kluky, hodně se s nimi hádá, často se mi s tím svěřují, zatím jsem nezpозorovala, jak se to projevuje. Můj otec také umřel brzo, v 66 letech, ale byl to zástupný vzor, dcera tam jezdila, sice krátce do 11, ale alespoň tak.“ Z úryvku tohoto rozhovoru je zřejmé, že chybějící mužský vzor se v pozdějším věku negativně promítl do vztahů dcery s jejími hochy, s nimiž nebyla schopna s největší pravděpodobností vhodně komunikovat. Tento problém je u ní řešitelný opět návštěvou příslušného odborníka na vztahové záležitosti.

Kód „fixace na samoživitele“ byl identifikován u dvou informantů. Prvním z nich byla informantka Irena, která k tomuto problému uvedla: *„Když byla dítě, byla na mě strašně fixovaná, když jsem šla na záchod a přišla návštěva, čekala mě za dveřmi WC. V pubertě začala mít zlom a byla samostatná.“* V jejím případě je tedy už tento problém, minulostí a odezněl sám, respektive díky jedné z tendencí, která se přirozeně vyskytuje v období adolescence – snižování vlivu rodičů a větší orientace na vrstevníky. Druhým informantem, u kterého byl tento kód zaznamenán, byl Daniel, který tento problém řeší doposud: *„Jako negativní věc vidím to, že nechce spát ještě moc sama ve svém pokoji, když je u mě přes noc, bojí se, více se na mě fixuje, ale pracujeme na tom a daří se to.“* U tohoto informanta se zdá, že je na dobré cestě s vyřešením tohoto problému, takže by do budoucna neměl činit nějakých zásadnějších potíží, pokud vůbec nějakých.

5.2 Axiální kódování

Dalším krokem je axiální kódování, v jehož průběhu byly jednotlivé dříve rozebírané kategorie začleněny do paradigmatického modelu, jehož předmětem je výchova dítěte v neúplné rodině, tj. v rodině s rodičem-samoživitelem. Tento model má v daném případě podobu, která je zachycena na obrázku 2.

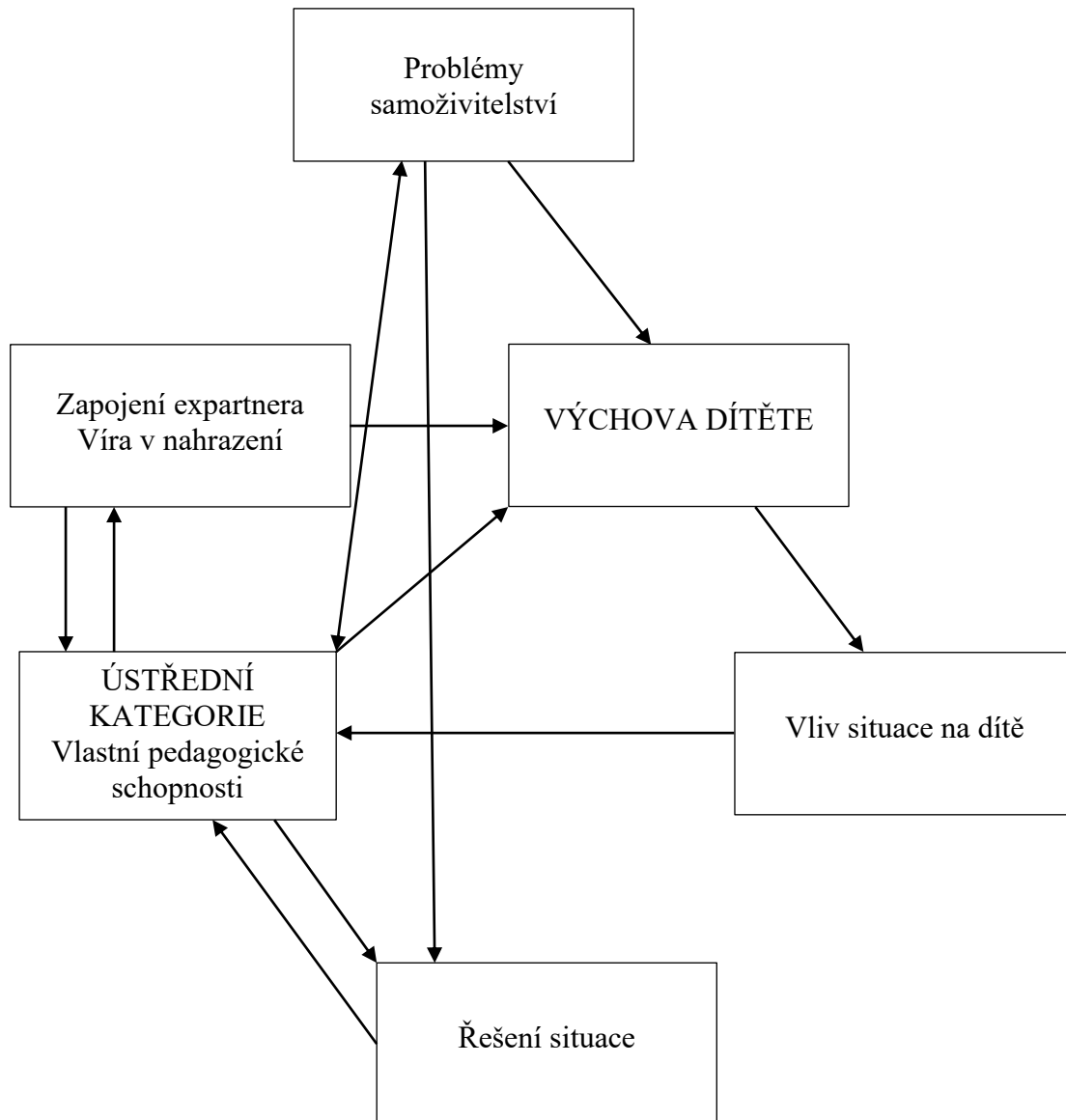

Obrázek 2 Paradigmatický model
Zdroj: Vlastní zpracování

Fenoménem v tomto paradigmatickém modelu je výchova dítěte. Kontext tohoto fenoménu tvoří problémy samoživitelství. Kauzálními podmínkami jsou vlastní pedagogické schopnosti rodiče-samoživitele. Intervenující podmínky v tomto případě představují zapojení expartnera do výchovy a víra rodiče-samoživitele v nahrazení úplné rodiny. Strategiemi jednání jsou řešení situace, která zamýšlí rodiče-samoživitelé. Konečně následek je vyjádřen ve vlivu situace na dítě v péči sólo rodiče.

5.3 Selektivní kódování

Smysl selektivního kódování, jak bylo uvedeno v metodologické části této práce, spočívá ve vytvoření kostry příběhu. Pro tento účel je třeba stanovit centrální kategorii, od níž se vše ostatní bude odvíjet. Tento postup je v grafické podobě vyjádřen na obrázku 3.

Obrázek 3 Kostra příběhu
Zdroj: Vlastní zpracování

Z obrázku 3 je zřejmé, že ústřední kategorií v selektivním kódování představují vlastní schopnosti rodiče-samoživitele. Ten je subjektem výchovy svých dětí, které s ním žijí ve společné domácnosti. Přímou vychovává své děti. Při této své činnosti je ovlivňován intervenujícími podmínkami – zapojením expartnera a vírou v možnost nahrazení úplné rodiny, které zároveň do jisté míry ovlivňují i výchovu dítěte samotnou. Tyto podmínky by měl rodič-samoživitel ovlivňovat tak, aby v konečném důsledku podporovaly naplnění cílů výchovy. Kontext (problémy samoživitelství) limitují v řadě směrů rodiče-samoživitele, přičemž jeho snahou by rovněž mělo být je ovlivňovat žádoucím směrem. Tyto problémy ovlivňují výchovu dítěte, jejímž výsledkem je následek, tj. vliv situace na dítě. Rodič-samoživitel by pak měl získávat zpětnou vazbu o výsledcích svého působení.

6 DISKUSE

V předchozí kapitole byla prezentována řada kategorií a kódů, které byly zjištěny v rámci otevřeného kódování. Tyto kategorie a kódy vypovídají o různých stránkách procesu výchovy v rodinách rodičů-samoživitelů.

Výchova rodičů-samoživitelů během vlastního dětství má různý vliv na výchovu, kterou pak sami uskutečňují. Pokud jim byl v tomto směru poskytnut vlastními rodiči dobrý příklad, dostalo se jim příkladu hodného následování, což lze označit za optimální případ. Nelze však automaticky předpokládat, že dobrý příklad vlastních rodičů bez dalšího přenesou i do výchovy vlastní. Přece jen na výchovu dětí má vliv více faktorů a především samoživitelé mají tuto výchovu v řadě ohledů ztíženu. Stejně tak se nedá automaticky předpokládat, že pokud rodiči-samoživiteli jeho vlastní rodiče dávali ve výchově špatný vzor, tak on sám bude své děti vychovávat špatně. Pro část rodičů-samoživitelů špatný výchovný vzor jejich rodičů byl motivací k tomu, aby se mu oni sami vyvarovali. Takto tomu je např. v případě informantky Magdaleny, jejíž rodiče uplatňovali autoritativní výchovný styl: *„Jsem si říkala, že já své děti budu vychovávat jinak, než máme spolu spíše kamarádský vztah. Vštěpuji jim spíše zásady dobrého a slušného chování.“* Obdobně to může platit i u těch rodičů-samoživitelů, kteří měli ve svém dětství od rodičů neutrální příklad.

Řada z informantů se snaží uplatňovat ve vztahu ke svým dětem volnější výchovu. Ta přitom vychází buď z dřívější vlastní zkušenosti, snahy vycházet dítěti vstřícně nebo z lásky k vlastnímu dítěti. To nejsou motivy, které by byly nějak zavrženíhodné, ale výchova by měla být cílevědomá a záměrná, protože pouze tak je možné dospět do vytýčeného cíle, který je žádoucí. V opačném případě taková výchova spoléhá do jisté míry na náhodu, takže nemusí vždy vést k cíli, který by byl v souladu s představami rodiče-samoživitele. Vcelku zajímavým stylem výchovy je učící se výchova, který uplatňuje informantka Irena, a jenž spočívá v poučení se z dřívějších chyb ve výchově a jejich vyvarování se v budoucnu. Na druhé straně však tento styl výchovy skýtá riziko, že především v počátcích bude učiněno chyb více, než je únosné, a také to, že náprava chyb bude trvat dlouho. Spíše by bylo vhodnější si prostudovat nějakou populárně naučnou literaturu o výchově, která by tento způsob kultivace výchovy pokus-omyl mohla výrazně urychlit a redukovat velké množství chyb. Za dané situace se tak jeví jako optimální demokratická výchova, čímž se jen potvrzuje tradiční závěr odborné pedagogické literatury, která je zaměřena na styly výchovy.

V souvislosti s druhým z rodičů je možno učinit závěr, že charakter vztahu, z něhož vzešel společný potomek, byl často zárodkem samoživitelství. Z řady uskutečněných rozhovorů totiž vyplynulo, že partneři nejen, že mají odlišné názory na výchovu a z nich vyplývající odlišný výchovný, nýbrž jsou i výrazně odlišní navzájem. V takových vztazích bývá většinou otázkou času, kdy se partneři rozejdou. Nejinak tomu bylo i v případě informantů. Odlišnost obou rodičů se nezřídka promítá i do jejich odlišných výchovných stylů. Právě tento odlišný výchovný styl bývá příčinou rozchodů či rozvodů, neboť bývá předmětem neshod. Optimální by bylo, kdyby se rodiče na těchto otázkách shodli ještě před tím, než dítě přijde na svět. Je ovšem otázkou, zda tak dopředu budoucí rodiče myslí. Bylo by to však ku prospěchu věci. Odlišnost přístupu obou rodičů je možno přitom hodnotit jako velmi problematickou především ve vztahu k dětem, které mohou být rozdílnými požadavky ze strany obou rodičů zaskočeni, nemusí je chápat a v konečném důsledku tak výchova nesměruje tam, kam si oba rodiče představují. Bylo by tak vhodné, aby se na této otázce domluvili.

Ve vztahu k problémům samoživitelství byly z výpovědí informantů zjištěny nedostatky peněz, nedostatek času, nutnost skloubit zaměstnání a péči o děti a plnění dvou rolí současně. Problém s financemi vyplývá již ze samotného označení role, v níž se informanti nacházejí, tj. ze samoživitelství. Je jen logické, že pokud rodič zajišťuje (samozřejmě za finančního příspěvku ve formě výživného na dítě, popřípadě výživného na bývalého manžela či manželku, popřípadě dobrovolných příspěvků) výživu dětí pouze z jednoho příjmu, pak je většinou plnění tohoto úkolu dosti obtížné. Tento problém navíc umocňuje současná ekonomická situace, kdy výrazně roste inflace, přičemž výrazně rostou ceny položek, které musí hradit každý rodič bez rozdílu – položky na bydlení (včetně energií apod.), potraviny, doprava či oblečení. Za této situace je důležitý zodpovědný přístup bývalého partnera, který může druhému rodiči dítěte přispívat i nad rámec svých soudem stanovených povinností, čímž umožní druhému rodiči tuto situaci lépe zvládat. Je to ostatně ku prospěchu jejich společného dítěte. Nápomocen může být i při řešení dalších zmiňovaných problémů samoživitelství – nedostatku času, nutnosti skloubit zaměstnání a péči o děti a plnění dvou rolí současně. Především při poskytování mužského či naopak ženského vzoru je role druhého rodiče takřka nezastupitelná, i když ji potenciálně může v budoucnu splňovat nový partner stávajícího samoživitele. Ten ostatně může být nápomocen i při řešení ostatních zde nadnesených problémů samoživitelství.

Informanti se vyjadřovali mimo jiné i k otázce toho, zda rodič-samoživitel podle jejich názoru může při výchově dětí nahradit oba rodiče. Zde se část informantů vcelku přirozeně přiklání k tomu, že sólo rodič být adekvátní náhradou obou rodičů být nemůže. Ve prospěch tohoto jejich názoru svědčí především to, že v úplné rodině má dítě oba vzory, tj. vzor mužský i vzor ženský, což mu může napomáhat v jeho budoucích partnerských vztazích, zatímco v neúplné rodině jeden z těchto vzorů absentuje. Zbývající informanti sice význam úplné rodiny pro výchovu dítěte nezpochybňují, avšak zároveň uvádějí, že v některých situacích je i pro dítě lepší, když zůstane s jedním ze svých rodičů. S tímto jejich názorem je možno souhlasit při splnění hlavního předpokladu – přítomnost druhého z rodičů má za následek pro dítě nepodněné prostředí, které může např. v případě výskytu domácího násilí v rodině vést nejen k ohrožení jeho harmonické výchovy, ale i zdraví. Tuto skutečnost by měl každý rodič vést v patrnosti.

Informanti se během svých rozhovorů zamýšleli rovněž nad tím, jak by svoji stávající situaci řešili. Převážná část návrhů na řešení jejich stávající situace ve vztahu k péči o děti je možno klasifikovat jako retrospektivní, poněvadž se týkají událostí z minulosti, s nimiž již nelze v současnosti nic udělat. Z tohoto pohledu by se tak mohly tyto návrhy jevit poněkud zbytečné, avšak na druhou stranu je třeba si uvědomit, že jejich návrhy mohou být inspirativní pro někoho z jejich okolí, popřípadě i pro ně samotné, pokud by se v budoucnu dostali do obdobné situace. Pouze dva z návrhů jsou realizovatelné i v současnosti, a to návrh informantky Evy týkající se větší důslednosti své výchovy a návrh informantky Jitky která svoji situaci řeší za pomoci okolí. Zde se ukazuje význam sociální opory, kterou mohou vedle rodinných příslušníků poskytovat i další osoby z okolí rodiče-samoživitele.

Vliv situace, kdy dítě žije pouze s jedním ze svých rodičů, který je navíc samoživitelem, je různý. Obecně by se dalo předpokládat, že se tato situace na dítěti projeví ve větší či menší míře negativně, ale nemusí tomu tak nutně být vždy. Je tomu tak z toho důvodu, že výchova dítěte je ovlivňována celou řadou faktorů (je tedy ovlivňována multifaktoriálně), přičemž výsledek výchovy je výslednicí vzájemného působení všech z nich. V této souvislosti je třeba si uvědomit, že některé z nich může rodič-samoživitel ovlivnit, jiné však nikoliv, popřípadě jejich ovlivnění může vyžadovat velké úsilí. Není proto divu, že vliv samoživitelství na dítě, respektive na jeho výchovu, je vždy individuální. Dopady tohoto vlivu by měl vždy sólo rodič brát v rámci svého výchovného působení do úvahy, protože pouze tak může dosáhnout žádoucích výsledků.

ZÁVĚR

Tato práce byla zaměřena na jeden z významných aspektů samoživitelství, kterým je výchova dítěte v neúplné rodině. V souvislosti s tím bylo řešeno celkem pět výzkumných otázek, pro jejichž zodpovězení byl proveden kvalitativně zaměřený výzkum s deseti informanty (participanty), přičemž ve všech případech se jednalo o rodiče-samoživitele.

Výzkumná otázka 1 zněla následovně: „Jak participanti subjektivně vnímají své samoživitelství?“ K této otázce z výzkumu vyplynulo, že informanti vnímají svoji situaci jako nikoliv ideální, přičemž v této souvislosti především uváděli, že optimální by bylo, kdyby výchova jejich dětí probíhala v úplné rodině. Část z nich však současně dodala, že v některých případech je lepší dítě vychovávat jako samoživitel, což platí o situacích, kdy by prostředí úplné rodiny nebylo z nějakého důvodu pro dítě z výchovného hlediska podnětné. Informanti rovněž v souvislosti s hodnocením svého samoživitelství poukázali na některé jeho problémy, kterými jsou nedostatek peněz, nedostatek času, nutnost skloubit zaměstnání a péči o děti a plnění dvou rolí současně.

Výzkumná otázka 2 byla formulována takto: „Jak participanti subjektivně hodnotí jimi praktikovanou výchovu dětí v neúplné rodině?“ Ve vztahu k této výzkumné otázce z výsledků výzkumu vyplynulo, že participanti uplatňují různé výchovné styly, které byly v rámci otevřeného kódování označeny jako volnější výchova, milující výchova, snaživá výchova, demokratická výchova a učící se výchova. Z těchto výchovných stylů je možno dovodit, že převážná část participantů má snahu zajišťovat výchovu svých potomků co nejlépe, avšak ne všem se to daří zcela podle jejich představ.

Výzkumná otázka 3 byla tohoto znění: „Jak podle názoru participantů fakt samoživitelství ovlivňuje jimi praktikovanou výchovu dětí v neúplné rodině?“ K této výzkumné otázce se informanti vyjadřovali jednak v souvislosti s problémy, které mají souvislost se samoživitelstvím (nedostatek času, peněz apod.). Dále se k této výzkumné otázce vyjadřovali v souvislosti s tím, zda rodič-samoživitel může nahradit úplnou rodinu. V této záležitosti se všichni shodli na tom, že výchova dítěte v úplné rodině je optimální, avšak část u z informantů současně poukázala na to, že v některých situacích tuto výchovu je schopen sólo rodič zajistit lépe nežli společně s problematickým partnerem.

Výzkumná otázka 4 zní takto: „Které faktory podle názorů participantů zejména ovlivňují kvalitu výchovy v neúplné rodině?“ Z výsledků výzkumu k této otázce vyplynulo, že k těmto faktorům náleží kvalita zapojení expartnera do výchovy, dále již zmiňované

problémy samoživitelství, řešení situace, v níž se sólo rodič nachází a zčásti také názory informantů na to, zda může sólo rodič nahradit při výchově úplnou rodinu. Tuto kvalitu do jisté míry ovlivňuje rovněž to, jakou výchovou si sami participanté prošli ve svém dětství.

Výzkumná otázka 5 pak měla toto znění: „Jaké se vyskytují při výchově v neúplných rodinách podle názoru participantů největší problémy?“ K této otázce bylo především zjištěno, že vedle samotného kontextu, v němž tato výchova probíhá – tedy kontextu samoživitelství – jsou nejčastější problémy u druhého rodiče dítěte. S ním se ne vždy rodič-samoživitel shodne alespoň v základních konturách na výchově dětí, což je mnohdy obtížně překonatelná komplikace znesnadňující sólo rodiči výchovu potomstva.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Aktuálně.cz: Platová diskriminace žen v Česku je druhá nejvyšší v Evropě [online] 2019 [cit. 2021-04-25] Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/platova-diskriminace-zen-v-cesku-je-druha-nejvyssi-v-evrope/r~7d371b42ffc111e984c6ac1f6b220ee8>

AMATO, Paul R. Explaining the intergenerational transmission of divorce. *Journal of Marriage and the Family*, 1996, roč. 58, č. 3, s. 628-640. ISSN 0022-2445.

ARISTOTELEŠ. *Politika*. 2. vyd. Praha: Rezek, 1998. 499 s. ISBN 80-86027-10-4.

BEDRNOVÁ, Eva a Ivan NOVÝ. *Psychologie a sociologie řízení*. 3., rozš. a dopl. vyd. Praha: Management Press, 2007. 798 s. ISBN 978-80-7261-169-0.

BLÍŽKOVSKÝ, Bohumír. *Texty ke studiu otázek výchovy*. Brno: Masarykova univerzita, 1992. 147 s. ISBN 80-210-0432-0.

ČÁBALOVÁ, Dagmar. *Pedagogika*. Praha: Grada, 2011. 272 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-2993-0.

ČÁP Jan, ČECHOVÁ, Věra a Petr BOSCHEK. *Dotazník stylů výchovy pro děti od 8 do 12 let*. Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství. 2000. 56 s.

ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. 655 s. ISBN 978-80-7367-273-7.

ČZSO. *Příjmy a životní podmínky domácností* [online] 2020 [cit. 2021-04-02] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-kf03f95ff5>

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměněné vydání. Praha: Karolinum, 2011. 372 s. ISBN 978-80-246-1966-8.

DUDOVÁ, Radka. Práce jako řešení? Strategie obživy osamělých matek v ČR. *Sociologický časopis*, 2009, roč. 45, č. 4, s. 753-789. ISSN 0038-0288.

DUNOVSKÝ, Jiří. *Rodina a její poruchy ve vztahu k dítěti*. Praha: SEVT, 1986. 81 s.

Eurostat: Statistiky příjmové chudoby [online], 2020 [cit. 2021-04-27] Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Income_poverty_statistics/cs&oldid=507713

Evropský parlament: Rozdíly v odměňování žen a mužů, fakta, čísla a infografika. [online] 2020 [cit. 2021-04-05]. Dostupné z:

- <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/priorities/mdz-2020/20200227STO73519/rozdily-v-odmenovani-zen-a-muzu-fakta-a-cisla-infografika>
- FERRERO, Bruno. *Vychovávej jako Don Bosco*. Praha: Portál, 2007. 143 s. ISBN 978-80-7367-294-2.
- GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4.
- GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada, 2011. 256 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2798-1.
- GILLERNOVÁ, Ilona. *Slovník základních pojmů z psychologie*. Praha: Fortuna, 2000. 79 s. ISBN 80-7168-683-2.
- GRECMANOVÁ, Helena, Eva URBANOVSKÁ a Drahomíra HOLOUŠOVÁ. *Obecná pedagogika. 1*. Olomouc: Hanex, [1998]. 231 s. Edukace. ISBN 80-85783-20-7.
- GUEGUEN, Catherine. *Cesta ke šťastnému dětství: empatická výchova ve světle nejnovějších poznatků o mozku a emocionálním vývoji dítěte*. V Praze: Rybka, 2014. 279 s. ISBN 978-80-87950-03-6.
- GULOVÁ, Lenka a Radim ŠÍP, ed. *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha: Grada, 2013. 245 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4368-4.
- GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce: pro pedagogické obory*. Praha: Grada, 2011. 208 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3379-1.
- HASMANOVÁ, MARHÁNKOVÁ, Jaroslava. *Matky samoživitelky a jejich situace v ČR: „Sandwichová generace“ - kombinování práce a péče o závislé členy rodiny (dětí a seniory)* [online]. Gender Studies, 2011. [cit.2021-04-20]. Dostupné z: http://www.genderstudies.cz/download/samoživitelky_sendwichova.pdf
- HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002. 174 s. ISBN 80-7178-635-7.
- HAVRANOVÁ, Helena. *Platová diskriminace žen v Česku je druhá nejvyšší v Evropě. Pomoci má kalkulačka* [online]. 1999 – 2022 © Economica, 6. listopadu 2019. [cit. 2022-04-24]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/platova-diskriminace-zen-v-cesku-je-druha-nejvyssi-v-evrope/r~7d371b42ffc111e984c6ac1f6b220ee8/>.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

HINTNAUS, Ladislav. *Člověk a rodina: Smysl a funkce rodiny: (anatomie, fyziologie a patologie lidské rodiny)*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1998. 79 s., [8] s. ISBN 80-7040-315-2.

HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975): komentář*. V Praze: C. H. Beck, 2014. 1392 s. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9.

<http://www.lidskaprava.cz/student/diskriminace/articles/obecne-o-diskriminaci>

CHARMAZ, Kathleen. Qualitative interviewing and grounded theory analysis. In: GUBRIUM, Jaber F. a James A. HOLSTEIN. *Handbook of interview research: Context & method*. Thousand Oaks: Sage Publications, ©2002. xiii, 981 s. ISBN 0-7619-1951-1, s. 675-691.

CHRASTINA, Jan. *Případová studie – metoda kvalitativní výzkumné strategie a designování výzkumu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019. 287 s. Monografie. ISBN 978-80-244-5373-6.

JOHNOVÁ, Radka. *Marketing kulturního dědictví a umění: [art marketing v praxi]*. Praha: Grada, 2008. 284 s. Manažer. Marketing. ISBN 978-80-247-2724-0.

JŮVA, Vladimír a Vladimír JŮVA. *Stručné dějiny pedagogiky*. 4. rozš. vyd. Brno: Paido, 1997. 76 s. ISBN 80-85931-43-5.

KAČÁNI, Vladislav a Ján MIKLOŠ. *Rodina, výchova, delikvencia*. Bratislava: Smena, 1975. 133 s. Křižovatky.

KALLWASS, Angelika. *Syndrom vyhoření v práci a v osobním životě*. Praha: Portál, 2007. 139 s. ISBN 978-80-7367-299-7.

KAMÍN, Tomáš. Affirmative Action - obrácená forma diskriminace? *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2001, roč. 2, č. 3, s. 12. ISSN 1210-9126.

KANTOROVÁ, Jana. *Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky II*. Olomouc: Hanex, 2010. 182 s. Edukace. ISBN 978-80-7409-030-1.

KOCIANOVÁ, Renata. *Personální činnosti a metody personální práce*. Praha: Grada, 2010. 215 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2497-3.

KODYŠOVÁ, Eliška. *Sólo rodiče jako rodiče* [online]. APERIO – Společnost pro zdravé rodičovství, 2014. [cit. 2022-04-23]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/6695409-Solo-rodice-jako-rodice.html>.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.

KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 6., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 566 s. ISBN 978-80-7478-921-2.

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Hořet, ale nevyhořet*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012. 175 s. Orientace. ISBN 978-80-7195-573-3.

KŘÍŽKOVÁ, Alena. *Práce a péče: proměny „rodičovské“ v České Republice a kontext rodinné politiky Evropské unie*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. 163 s. Knižnice Sociologické aktuality, sv. 18. ISBN 978-80-86429-94-6.

LABUSOVÁ, Eva. *Mohou syndromem vyhoření trpět i rodiče?*. In: *Šancedětem.cz* [online]. Praha: Sirius, 2011-, [cit. 2021-03-16]. ISSN 1805-8876. Dostupné z: [/srv/www/content/pub/cs/clanky/mohou-syndromem-vyhoreni-trpet-i-rodice-87.html](http://srv/www/content/pub/cs/clanky/mohou-syndromem-vyhoreni-trpet-i-rodice-87.html).

LIDSKAPRAVA.CZ. *Obecně o diskriminaci* [online] 2020 [cit. 2021-04-20] Dostupné z:

LUKAS, Elisabeth S. *Logoterapie ve výchově*. Praha: Portál, 1997. 207 s. Studium. ISBN 80-7178-180-0.

MARTINEK, Jan. *Otců samoživitelů přibývá, z matek těžko dolují alimenty* [online]. © 2003-2022 Borgis, 11. března 2020. [cit. 2022-04-23]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/otcu-samozivitelu-pribyva-z-matek-tezko-doluji-alimenty-40314443>.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Děti, rodina a stres: Vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí*. Praha: Galén, 1994. 214 s. ISBN 80-85824-06-X.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?: O výchovných odměnách a trestech*. 2., upr. vyd. Praha: Portál, 1993. 109 s. ISBN 80-85282-78-X.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010. 183 s. ISBN 978-80-7367-739-8.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. 161 s. Studijní texty. ISBN 80-86429-19-9.

MAYRING, Philipp. *Einführung in die qualitative Sozialforschung: eine Anleitung zu qualitativem Denken*. 6., přepracované vydání. Weinheim; Basel: Beltz, 2016. 170 s. ISBN 978-3-407-25734-5.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Národní zpráva o rodině (zkrácená verze)*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2004. 31 s. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/833915/040804a.pdf/e6ba30f4-b0f5-ea79-42bf-d3ef9ea85611>.

MÜHLPACHR, Pavel. *Sociopatologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 194 s. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity. ISBN 978-80-210-4550-7.

NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Praha: Svoboda, 1970. 394 s. Sociologická knihovna.

PAVLÁT, Josef. Porozvodové uspořádání. *Česká a slovenská psychiatrie*, 2012, roč. 108, č. 2, s. 88-92. ISSN 1212-0383.

PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 1998. 270 s. ISBN 80-7184-569-8.

PEŠATOVÁ, Ilona. *Sociálně patologické jevy u dětí školního věku*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 364 s. ISBN 978-80-7372-291-3.

PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník. II. svazek, P/Ž*. Praha: Karolinum, 1996. s. 749-1627. ISBN 80-7184-311-3.

PLAŇAVA, Ivo. *Manželství a rodiny: struktura, dynamika, komunikace*. Brno: Doplněk, 2000. 294 s. ISBN 80-7239-039-2.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. [i.e. Vyd. 5.]. Praha: Portál, 2008. 322 s. ISBN 978-80-7367-416-8.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. 184 s. Sociologie. ISBN 978-80-247-3006-6.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly systematické sociologie*. Praha: Grada, 2008. 239 s. Sociologie. ISBN 978-80-247-2594-9.

ROZSYPALOVÁ, Marie, Alena MELLANOVÁ a Věra ČECHOVÁ. *Psychologie a pedagogika I: pro střední zdravotnické školy*. Praha: Informatorium, 2003. 186 s. ISBN 80-7333-014-8.

RUBIN, Herbert J. a Irene S. RUBIN. *Qualitative Interviewing: The Art of Hearing Data*. 3. vydání. London: Sage Publications, 2012. xix, 265 s. ISBN 978-1-4129-7837-8.

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

SCHUSKY, Ernest L. *Manual for Kinship Analysis*. 2. vyd. Lanham: University Press of America, 2002. 104 s. ISBN 0-8191-3493-7.

SINGLY, François de. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999. 127 s. ISBN 80-7178-249-1.

Slovník cizích slov - diskriminace [online], 2020 [cit. 2021-03-30]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/diskriminace>.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007. 219 s. ISBN 978-80-7367-250-8.

SOCHŮREK, Jan. *Vybrané kapitoly ze sociální patologie. I. díl, Úvod do sociální patologie, sociálně patologické skupiny*. Liberec: Technická univerzita, 2001. 81 s. ISBN 80-7083-494-3.

SOUKUP, Martin. *Terénní výzkum v sociální a kulturní antropologii*. V Praze: Karolinum, 2014. 169 s. ISBN 978-80-246-2567-6.

SOUKUP, Václav. *Antropologie: teorie člověka a kultury*. Praha: Portál, 2011. 741 s. ISBN 978-80-7367-432-8.

STRAŠÍKOVÁ, Blanka. *V roli rodičů a prarodičů*. Praha: Karolinum, 2004. 58 s. ISBN 80-246-0848-0.

STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBINOVÁ. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. 196 s. SCAN. ISBN 80-85834-60-X.

STŘELEČEK, Stanislav. *Kapitoly z rodinné výchovy: učebnice pro střední školy*. Praha: Fortuna, 1992. 157 s. ISBN 80-85298-84-8.

STŘELEČ, Stanislav. *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy I*. Brno: Paido, 1998. 189 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-61-3.

ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum, 2004. 247 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0877-4.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. 377 s. ISBN 978-80-262-0644-6.

TREBULÁKOVÁ, Kateřina. Pierre Teilhard de Chardin jako inspirátor - čeští porevoluční environmentalisté a P. T. de Chardin [online]. Brno, 2011 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/nsj4y/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Bohuslav BINKA.

VACÍNOVÁ, Marie, Dobromila TRPIŠOVSKÁ a Marie FARKOVÁ. *Psychologie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. 189 s. ISBN 978-80-86723-47-1.

VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK, ed. *Aplikovaná sociální psychologie I*. Praha: Portál, 1998. 383 s. ISBN 80-7178-269-6.

VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. 404 s. Psyché. ISBN 978-80-247-1428-8.

Wiki-eu: Etika v podnikání [online] 2020 [cit. 2021-04-05] Dostupné z: http://www.ius-wiki.eu/tnh/pfuk/etika_v_podnikani/53c.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon České národní rady č. 586/1992 Sb. o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Sb. Sbíрка zákonů

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Kódovací paradigma	37
Obrázek 2 Paradigmatický model.....	52
Obrázek 3 Kostra příběhu	53

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Přehled participantů	39
--------------------------------------	----

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA P I: ROZHOVOR Č. 1 - EVA (48 LET)

PŘÍLOHA P II: PŘÍLOHA P II: ROZHOVOR Č. 2 - MAGDALENA (47 LET)

PŘÍLOHA P III: ROZHOVOR Č. 3 – JITKA (41 LET)

PŘÍLOHA P IV: ROZHOVOR č. 4 – JANA (45 LET)

PŘÍLOHA P V: ROZHOVOR Č. 5 – IRENA (40 LET)

PŘÍLOHA P VI: ROZHOVOR Č. 6 - DANIEL (47 LET)

PŘÍLOHA P VII: ROZHOVOR Č. 7 - TEREZA (41 LET)

PŘÍLOHA P VIII: ROZHOVOR Č. 8 - JAN (38 LET)

PŘÍLOHA P IX: ROZHOVOR Č. 9 - ŠÁRKA (43 LET)

PŘÍLOHA P X: ROZHOVOR Č. 10 - GABRIELA (43 LET)

PŘÍLOHA P I: ROZHOVOR Č. 1 - EVA (48 LET)

Povolání: sociální pracovnice v terénní sociální službě

Dítě: dcera, 17 let

Zajímalo by mne, jakou jste měla výchovu Vy a jak se liší od toho jakou praktikujete se svým dítětem?

Výchovu jsem měla poměrně dost autoritativní, tatínek byl dost dominantní, tam se moc nediskutovalo, poslouchalo se, co se řeklo z jeho strany, maminka byla pasivní, takže hlavní slovo měl tatínek, co se týče výchovy. Co se týká mojí výchovy, tam jsem se to snažila dělat tak, aby dcera měla větší prostor v tom se prosadit, aby si mohla tvořit svůj vlastní názor, svoje vlastní postoje. Hmm Je pravda, je pravda, že to trochu sklouzává zase do opačného extrému, takže si to člověk musí hlídat, aby to nebylo zase špatně obráceně.

Mě by zajímalo ještě, jak sama sebe hodnotíte jako matku?

Určitě jsem milující. Mám dceru moc ráda od malička, od narození a mateřství mě naplňuje je to pro mě velká radost, nikdy jsem neměla z toho nějaké pocity, že by mě mateřství obtěžovalo nebo omezovalo. Myslím si, že mám trochu problémy s důsledností a pořád se na tom snažím pracovat, abych tím tomu vztahu s dcerou neškodila jí do života, někdy si myslím, že jsem přehnaně benevolentní, což se většinou projeví časem, takže to se taky snažím hlídat, ale jinak se snažím vést ten vztah partnersky, aby si věci vysvětlovaly, aby dcera nedělala věci proto, že musí bojít nebo proto, že z toho má nějaké výhody, aby chápala proč se po ní něco chce, nebo proč co má dělat, takže tak.

A jakým způsobem jste spolu trávily čas, když byla dítě, teď už asi jak je větší, tak nejspíš už má i svůj život svoje zájmy, ale jakým způsobem jste spolu trávily čas, když byla malá a byly jste samy?

Hm, byly jsme v podstatě pořád spolu, kromě času, kromě času, kdy byla s kamarádkami, ona je jedináček takže jsem se jí snažila domlouvat a umožňovat, aby si mohla brát domů kamarády, třeba na přespaní nebo aby mohla ona zase být u někoho, aby si vytvářela kamarádské vztahy, ale jinak jsme hodně spolu trávily čas, protože máme stejně staré kamarády s dětma, takže jsme jezdily na výlety s dětma, na pobyty, na společné dovolené. Ona ráda tvoří, takže jsme spolu tvořily výtvarné věci, chodily do kina, na různé dětské akce, myslím si, že jsem si já i ona to dětství užily spolu naplno a proto teďka, když už je starší a ž samozřejmě se odtrhává od mamky a už nechce trávit čas s rodiči, tak mi to není tak líto, protože se myslím, že jsem si to s ní hodně užila.

Jak hodnotíte zapojení expartnera?

No, když jsme ještě žili spolu, tak **byl spíš pasivní**, ta péče o dítě ho obtěžovala. **Když jsme se rozešli**, tak nabral síly, **začal se snažit víc**, ale on tu **péči o dítě nemá úplně v povaze**, takže mu to není tak přirozené, **našel si brzo novou partnerku** a takže bych řekla, že tu **pečující roli převzala ona** nebo mu s tím hodně pomáhala a Terezce se potom narodil bráška od tatky takže tam už to bylo rozložené na celou rodinu.

Co Vám v samoživitelství činilo největší problémy? Třeba v minulosti nebo teď ještě pořád?

Největším problémem asi bylo nebo řekla bych, že pořád je, **že pořád dělám mamku a tatku dohromady**. Každá ženská by chtěla být asi víc v pozici mamky a takové ty věci, co se týká řádu a disciplíny a poslušnosti bych raději nechala na chlapovi, jednak a jednak je těžší, když **musí člověk všechno zařizovat a zastat všechno s tím dítětem sám**, než když jsou na to dva. Podrží se navzájem, co se týká různých třebas dohod s dítětem, tak je to samozřejmě snazší, když jsou si ti partneři vzájemně oporou, než když to **musí všechno rozhodovat a řešit jeden člověk**.

A jak jste zvládala finanční situaci?

No, ze začátku to bylo dost náročné, protože jsem měla práci, kde těch **peněz nebylo moc**, **partner přispíval alimenty**, ale nebylo to tolik, kolik by bylo úplně potřeba, on samozřejmě **měl pocit, že samozřejmě přispívá mě** a podporuje mě. Jelikož jsem odešla já od něho, jak to bývá u chlapů, ale časem se to zlepšovalo, jak jsem studovala vysokou školu a změnila jsem práci, takže se to zlepšovalo. Ale nebylo to tak, že bychom vyloženě strádaly. Bylo to tak, že jsme se musely uskromnit v některých věcech, ale nebylo to úplně tragické.

Co si myslíte o tvrzení, že i jeden člověk dokáže vynahradiť úplnou rodinu? Myslíte, že je to možné?

Myslím si, že **úplnou rodinu vynahradiť nemůže**, **ale** může zajistit takové zázemí pro dítě, které bude lepší, než rodina nefunkční. Myslím si, že bude lepší, **když bude s jedním rodičem**, kde se cítí dítě v bezpečí, kde je dobře vedené, kde se cítí příjemně, **než aby bylo za každou cenu v rodině**, kde jsou všichni, **ale je tam napjatá atmosféra** a nefunguje to a není to dobré.

Co byste změnila, kdyby to šlo?

Teď?

No? Nebo v minulosti, co byste třeba změnila, kdybyste měla jakoukoliv možnost. Co bych třeba dělala jinak? Cokoliv, co Vás napadne?

Určitě bych nějaké věci dělala jinak, tak jak jsem mluvila o té důslednosti, asi **bych byla v některých věcech důslednější**, určitě bych dělala jinak to, že bych **nedělala tomu dítěti úlevy**, měla jsem tendenci sklouzávat do toho, být míň přísná nebo míň důsledná, protože mi byl ten čas s dítětem vzácný, protože jsme spolu nemohly být, jak když žijou partneři spolu, takže jsem měla tendenci některé věci neřešit, abysme si ten čas nekazili nějakýma hádkama nebo třeba **s uklízení jsem dělala v době, kdy nebyla doma, tak jsem ji k tomu tak nevedla**, takže to bych dělala jinak. Prostě bych se snažila to brát víc, tak jako bychom spolu byly pořád, ale k tomu si musí člověk dozrát, protože v tu dobu to asi jinak ani neumí, takže toto bych dělala jinak.

Ještě by mě zajímalo jaké vnímáte negativní aspekty nebo i pozitivní u té výchovy otcem? Je tam něco s čím třeba úplně nesouhlasíte?

Hmm **autoritativní výchovy je výhoda ...možná řád a taková nějaká pevnost**, ale určitě to **má víc nevýhod**, protože se dítě **nenaučí cítit to, co chce, prosadit si to co chce**. Buď se upozadí, nebo **vzdoruje**, myslím si, že tam je víc nevýhod než výhod, určitě bych to neviděla jako pozitivně.

Vnímáte nějaké pozitivní ehm nebo negativní aspekty u chování Vašeho dítěte, že ho to třeba nějak postihlo, ta výchova, že bylo v neúplné rodině nebo naopak Vám přijde v něčem šikovnější než ostatní děti... Je tam něco, čeho byste si tak jako všimla?

Pozitivní, hm, myslím si, že má takový nadhled a je **samostatná**, protože se musela naučit fungovat v odlišných prostředích. Výhodu vidím v tom, že **viděla dva oddělené světy**, protože **jsme s bývalým partnerem hodně odlišní**, co se týká hodnot a názorů na život takže si myslím, že myslím, že měla výhodu, že mohla vidět odděleně ty dva světy a s každého světa si pro sebe vybrat, to co jí je přirozené a příjemné do života. A **nevýhodu**, právě to, **že si každý z těch rodičů snaží to dítě no, když to řeknu přehnaně, takzvaně zavděčovat** nebo se snažit, aby mu bylo u něho dobře, protože má třeba obavy, aby si ho ten druhý rodič k sobě „nepřetahoval,“ takže tam potom může sklouzávat k tomu, že je to třeba přehnané, neúměrné.

Větší rozmazlování, takže ty děcka, my máme střídavou péči, takže ty **děcka možná mají i trošku tendenci k takové vyčůranosti**, protože vycítí z těch rodičů, že usilují o tu jeho přízeň a o to, aby s ním chtěly být, takže ty děcka, pokud jsou chytré, tak můžou začít být vyčůrané,

což u Terky, té mojí dcery, taky občas pozoruji, ale naštěstí je to usměrnitelné, když ji na to upozorním, nebo když to začnu hlídat, aby ona toho nemohla zneužívat, tak ona je rozumná, takže tam myslím si, že to není v nějakém měřítku, že by to bylo neúnosné.

PŘÍLOHA P II: ROZHOVOR Č. 2 - MAGDALENA (47 LET)

Povolání: pracovnice v sociálních službách

Děti: dcery 10 a 14 let

Jakou výchovu jste měla v dětství Vy a liší se nějak od toho, jak se nyní snažíte vést své děti?

Vyrůstala jsem v 70. letech, jsem jedno z "Husákových dětí", takže ano, **výchova tehdy byla jiná. Rodiče se v podstatě věnovali práci**, musely se plnit pětiletky a doma muselo být vše udělané podle jejich představ. **Na děti už jaksi nezbývalo moc času**. Jejich výchova byla spíše autoritativní, hlavně otec si na tom zakládal. **Jako děti jsme plnily jejich rozkazy, nějaké diskuse tehdy nepřicházely v úvahu**.

Vždycky jsem si říkala, že já své děti budu vychovávat jinak. A svému slibu se snažím dostát. **Máme spíše kamarádský vztah**, aspoň doufám. Můžou za mnou s čímkoli přijít, jsem otevřená jejich názorům, bavíme se o jejich kamarádech, o jejich budoucnosti, **vštěpuji jim zásady dobrého a slušného chování**... doufám, že si něco odnesou.

Jak sama hodnotíte své schopnosti a možnosti výchovy a trávení času s dětmi?

Určitě **svým dětem věnuji více času**, než věnovali naši rodiče nám. Na mateřské jsem byla celých 10 let a nijak mě to neomezovalo. Kdy jiné maminky spěchají do práce, ja jsem byla spokojená, protože jsem s nimi ráda trávila společný čas. **Denně jsme chodily na hřiště**. Od malička u nich rozvíjím kreativní myšlení. **Vyrábíme spolu různá přáníčka**, drobné **dárčky**... Co se týká volného času, chodíme na **vycházky, výlety, jezdíme spolu na dovolené, chodily jsme do kina, do cukrárny**... když to ještě bylo možné. V učení se jim více věnuji, snažím se jim látku vysvětlit, pokud něčemu nerozumí. V dnešní náročné době to ani jinak nejde, **rodiče přebírají roli učitele kvůli situaci s pandemií**.

Jak hodnotíte zapojení expartnera do výchovy?

Děti chodí k tatínkovi každý druhý víkend a některý den v týdnu. Samy si i řeknou, jak dlouho s kým chtějí být, takže co se týká hlídání dětí, tam žádný problém není. S výchovou je to jinak. **Už v manželství jsme měli rozdílný přístup**. Já jsem byla spíš ta přísnější a tatínek dovolil cokoli... a to i tak dál pokračuje. **Jeho výchova je volnější**, děti mají u něho daleko širší mantinely a **když se vrátí po několika dnech zase domů, je potřeba mantinely zase trochu utáhnout**. Asi to tak ve výchově musí být, že jeden z rodičů musí být prostě přísnější... a tady jsem to já.

Co v samoživitelství vidíte jako největší problém?

Největší problém je pro mě **nedostatek času**. Proto mám zatím snížený úvazek v zaměstnání, i když děti už vyrůstají a začínají být samostatnější. Určitě dalším velkým problémem samoživitelů jsou **hlavně finance**. My jsme se na finančních podmínkách s expartnerem domluvili tak, aby vyhovovaly všem. A jsem za to moc ráda, protože vím, že většinou to není možné.

Co říkáte na tvrzení, že i jeden rodič dokáže nahradit úplnou rodinu?

Řekla bych, že každý rodič, který se stará o děti sám nebo střídavě, má snahu se starat tak, aby děti tento nedostatek neúplné rodiny nepocit'ovaly. Přesto **je na to stále jeden a rodiče by měli být dva**. Nejenom aby vyvážili starost a výchovu o děti, ale aby i děti měly nějaký ženský i mužský vzor do života. Za mě **jeden rodič, i přes veškerou snahu, úplnou rodinu nahradit bohužel nemůže**.

Kdybyste mohla na situaci něco změnit, co by to bylo?

Nikdy jsem si nedovedla představit, že bych se rozvedla, ale bohužel se stalo, na tom nemůžu nic změnit. Ale i přes tuto zásadní změnu se musím přiznat, že jsem spokojená a šťastná, tak jak to je, jak jsme si to nastavili a že nám to funguje. Není to už o nás, rodičích, ale o dětech... jim musíme dát dobrý vzor a děti to velmi silně vnímají.

Jaké vnímáte pozitivní nebo negativní aspekty výchovy dětí druhým rodičem?

Jako **pozitivum** spatřuji v tom, že je o děti postaráno, co se jídla týče - **expartner rád a často vaří a bere děti s sebou na výlety**.

PŘÍLOHA P III: ROZHOVOR Č. 3 – JITKA (41 LET)

Povolání: floristka

Dítě: syn, 11 let

Jakou výchovu jste měl/a v dětství Vy a liší se nějak od toho, jak se nyní snažíte vést své děti?

Dětství jsem špatné neměla, nemyslím si, **vyrůstala jsem v úplné rodině**. Ze strany matky tam to probíhalo trošku hůř, protože **matka si přála** vždycky **syna** a narodila jsem se já jako dcera, tak se ke mně takovým způsobem chovala...že **byla ke mně odtažitá**, protože prvorozené dítě byla dcera a ona si přála druhého chlapce. A **ze strany otce to bylo v pořádku**. Nemyslím si, že bych byla vychovávána autoritativně, bylo mi dopřáno po stránce hmoty a takového zabezpečení všechno, akorát po té, jak když psychické stránce, **matka na mě vyvíjela takový tlak**. Trochu takové psychické vydírání. Snažím se, aby moje dítě vyrůstalo v klidu, aby nepociťovalo žádné psychické tlaky, **aby nemělo žádné traumata**, popřípadě z nějakých špatných zážitků dětských, **nepoužívám žádné fyzické tresty**, spíš **řeším všechno domluvou** a vysvětlením.

Jak sama hodnotíte své schopnosti a možnosti výchovy a trávení času s dětmi?

Nemyslím si, že bych byla jako matka špatná, **snažím se býtí matkou dobrou** a snažím se synovy vyhovět, ale máme určitá pravidla, které se nepřekračují, co syn ví. Tak chodíme často **na kolo**, protože syn rád jezdí na kole, **chodíme ke koním**, má rád zvířata, máme doma psíka, takže se věnujeme psíkovi. Chodíme s ním na procházky, **jezdíme na výlety**, na různé hrady a zámky, do různých muzeí, má rád auta, tak třeba v Kopřivnici jsme byli v muzeu podívat se na auta, to ho bavilo a tak jako různě. Někdy k nám **přijdou jeho kamarádi**, přespí u nás, mají tam pokojík takže tam si můžou trávit svoje chvílky samostatně bez přímého dozoru.

Jak hodnotíte zapojení expartnera do výchovy?

Tak teď v této době, už je to v pohodě, bývalo to napínavé. už **jsme schopní se nějakým způsobem domluvit**, syn k němu jezdívá. tam probíhá všechno na dohodě. Když k němu chce jít, tak k němu jde, když nemá chuť jít, tak k němu nejde. **Má ho rád**, takže jako kontakt s otcem musí být, ať je to mezi námi, jak je, není třeba odtrhávat syna od otce.

Co v samoživitelství vidíte jako největší problém?

Tak **hlavně finance**, protože snažím se se synem trávit hodně času a nelze to řešit tak, že by byla v práci delší doba, takže **peníze nám někdy pochybí**, ale vždycky se to nějak vyřeší. Tatínek sem tam taky něco přispěje. Tak bývaly výchytky, ale už se to srovnalo. Alimony platí teď pravidelně.

Co říkáte na tvrzení, že i jeden rodič dokáže nahradit úplnou rodinu?

Nemyslím si to. Myslím si, že to není dobré, když vyrůstá jenom s jedním z rodičů, proto dbám na to, aby můj syn měl kontakt s otcem a aby tam byl ten mužský vzor.

Kdybyste mohla na situaci něco změnit, co by to bylo?

Tak změnit...Kdyby to šlo...Asi už **bych si nevybrala takového partnera**, jakého jsem si vybrala, když jsem si myslela, že půjde změnit..on, takže teď v tuto domu, kdybych mohla, tak **bych chtěla** najít partnera, **který by se nám více věnoval**, který by s námi trávil čas a chtěl mít tu rodinu kompletní. Že by nemyslel jenom na sebe. Mám kolem sebe naštěstí přátele, kteří mi pomáhají, takže když si potřebuji odpočinout a to že někdy ano, protože každé dítě má někdy takové své dny, kdy neposlouchá. Když si potřebuji odpočinout od synka na chvíli, tak se domluví s přáteli a oni si ho vezmou třeba na víkend..oni mají malé děti, takže oni si vyhraju a já si odpočinu, jedu se relaxovat sama za koněm nebo si jdu zaplavat, do sauny, takže mě to tak stačí.

Jaké vnímáte pozitivní nebo negativní aspekty výchovy dětí druhým rodičem?

No snažíme se oba dva...Ale občas se **snaží syna uplácet dárkami**..to bývá takové občasné...anebo nějakýma zmrzlinama, kdy třeba sladkost, kterou bych mu já nekoupila, ale to my si se synem vždycky vysvětlíme, že když je to jednou za čas, tak to snad jako nevádí, ale je tam vidět, **že by si tatínek syna rád sklonil na svoji stranu**, ale syn je velmi rozumný, že to vše chápe.

PŘÍLOHA P IV: ROZHOVOR Č. 4 – JANA (45 LET)

Povolání: pracovnice v sociálních službách

Děti: synové 17 a 28 let

Jakou výchovu jste měla v dětství Vy a liší se nějak od toho, jak se nyní snažíte vést své děti?

Moje výchova byla velmi přísná, moji rodiče ale **nebyli spravedliví**, vždy protežovali méně schopnou sestru, na mě nakládali mnohem víc povinností. Ona byla manipulátor a vycházelo jí to, stále jí to vychází. Ona je ten, kdo je více potřebuje, a já se přece postarám. Často mě to mrzí. **Rodiče by neměli dělat mezi dětmi rozdíly**, dávat pozornost i případně finančně pomáhat všem dětem stejně. Ne, že ty, co problémy tolik nemají, není potřeba podporovat. **Odměňují ty, co se snaží míň a mají víc problémů.**

Jak sama hodnotíte své schopnosti a možnosti výchovy a trávení času s dětmi?

Snažím se věnovat svým dětem a celkově rodině, jak jen to jde. Určitě **nejsem ale tak přísná**, snažím se vést s nimi dialog, **mantinely nesmějí chybět**, ale vždycky jsem chtěla, aby moje děti měly pocit, že za mnou můžou přijít s čímkoliv, že **mi mohou důvěřovat**. Na druhou stranu, někdy diskutují o všem a až moc a mě to vysiluje. Zpětně si říkám, že jsem měla být o trochu přísnější. Vždycky jsem jim chtěla kromě povinností dopřát i osobní prostor, aby se mohli rozvíjet v tom, co je baví.

Jak hodnotíte zapojení expartnera do výchovy?

Zpočátku špatné. **Měl velké psychické problémy**, několikrát se během doby, co jsme žili spolu, **pokusil o sebevraždu**. To byl důvod našeho rozchodu, táhl mě dolů, já měla dvě malé děti, a on byl slabý. Všechno házel na mě, svoje problémy, nechtěl je řešit ani jako chlap, ani jako otec. Párkrát jsem ho vzala zpět, bylo mi ho líto. Starší syn mi to měl velmi za zlé. Otec házel své psychické problémy i na něj a zatahoval potom do toho i jeho. Dnes už je stabilizovanější, přísná musím být já, **expartner se vyhýbá konfliktům s dětmi, ustupuje a já jsem za tu "zlou."**

Co v samoživitelství vidíte jako největší problém?

Finanční stránka a skloubit zaměstnání s dětmi. Musím pracovat tam, kde to jde, skloubit vše dohromady a ne tam, kde by mě to lákalo, zajímalo.

Co říkáte na tvrzení, že i jeden rodič dokáže nahradit úplnou rodinu?

Samozřejmě, že **nemůže**, je toho moc, ale představa ideální rodiny, nebývá často opřena o realitu všedních dnů. Málokde to tak je. **Někdy je lepší být sám**, než si nechat psychicky přitěžovat a pak mít na děti ještě méně sil. Než špatný vzor, tak radši žádný. To si myslím já. Děti potřebují cítit oporu a vědět, že domov je bezpečné místo. Lidi se mohou pohádat, nebo nesdílet stejný názor, to je žádoucí, nejhorší je, **když nefunguje komunikace**. To pak **nemůže fungovat nic**.

Kdybyste mohla na situaci něco změnit, co by to bylo?

Nevracela bych se zpět k manželovi tehdy poté, co se pokusil o sebevraždu, bral to tak, zachránila jsi mě, já jsem žít nechtěl, tak se teď starej. Přitížila jsem tak sobě i dětem, a stejně jsem to nevydržela.

Jaké vnímáte pozitivní nebo negativní aspekty výchovy dětí druhým rodičem?

Synové vědí, že je má rád, i když mají vztek na jeho slabost. Hlavní je, že ví, že **otec o ně má zájem**, musí být hrozné pro chlapce mít otce, který se s ním nechce vídat. **Negativní chování** vnímám **u staršího syna, je psychicky nevyrovnaný**, dává mi pořád něco za vinu, nechce se osamostatnit a doma **se na nás povyšuje**. Nechce se podílet na domácích povinnostech a hodně toho po nás požaduje. Když na něj přitlačím a vymezím ho, zhroutlí se. Je s ním těžké pořízení.

PŘÍLOHA P V: ROZHOVOR Č. 5 –IRENA (40 LET)

Povolání: asistentka pedagoga

Dítě: dcera, 17 let

Jaký jste měla styl výchovy?

Normální. Ale tatínek řekl, že když budu kouřit, urazí mi ruce (smích).

A jakou jste měla maminku?

Maminka byla přísnější, ale **tatínek se s námi hodně učil.** On mě naučil učit se. Maminka chodila na odpoledne, takže dopoledne navařila. Dohromady se vídali málo, střídali se v práci kvůli nám. Žili jsme na vesnici a družiny moc nefungovaly.

Jak sama hodnotíte své schopnosti a možnosti výchovy a trávení času s dětmi?

Měla jsem vždy práci na ranní směnu, často finančně nevýhodnou, ale abych byla s dcerou a ona nebyla dítě ulice. **Naučila jsem ji učit se,** dohlížela jsem, ale byla samostatná. **Udělala bych spoustu věcí jinak.** Neměla jsem své soukromí. **Dcera chtěla, abych si povídala,** ale já už **jsem chtěla večer čas pro sebe,** zpětně bych to udělala jinak a film oželela. V pubertě jsem si myslela, že už nepotřebuje tolik pozornosti, ale potřebuje. Akorát to nedává tak najevo. Měla jsem se jí ve čtrnácti věnovat více. Nyní dává najevo, že mě nepotřebuje, ale je to jenom póza. Pak už se to ale špatně navazuje, pokud rodič poleví. Myslím ale, že **celkově jsem dobrý rodič.**

Jak jste trávili volný čas?

Chodily jsme na **výlety** přes moje známé. Teď už nechce. Ještě jsme **opékaly, hrály hry.** Je fajn, že nové přítelky respektovala a nežárlila.

Jak hodnotíte zapojení expartnera do výchovy?

Expartnera jsem nezapojovala, **byl mrtev. Přišla jsem o manžela v 9. měsíci,** měl úraz, v práci, byl strojní zámečnick, přimáčkl ho vagón, měl vnitřní krvácení. Při převozu do nemocnice zemřel. Musela jsem do nemocnice, hrozil předčasný porod, vnitřně jsem se naprogramovala, že to bude dobré, odešla jsem na revers po třech dnech. Měla jsem pocit, že jsem za stěnou, přepojila jsem se do jiného modulu fungování... modul pozorovatele. Byla to velká láska, ale byl to pouze krátký vztah, poznávali jsme se víceméně v manželství. Dojížděli jsme za sebou, vždy na krátko. Tchyně a tchán nefungovali, proč? Sami byli

zoufalí... Byt mi nenechali, ve kterém jsem žila s jejich synem, pouze mi domluvili jiný a já jsem si ho musela celý sama zaplatit.

Co vám dělá největší problémy v samoživitelství?

Nedostatek času a nedostatek peněz. Omezení v zaměstnání. Co jsem viděla jako problém, otec vždycky chybí, maminka ho nikdy nenahradí. Když jsem vařila, neměl se jí kdo věnovat, bylo mi líto, že nemám partnera, který by vzal mé dítě ven. Na všechno je matka sama nikdy nemůže obsáhnout všechno. Je to těžké. Kája byla vždy velmi živá, aktivní, chtěla řídit a já neměla splněné domácí povinnosti.

Co vnímáte na chování dítěte negativního?

Chyběl jí mužský vzor, má potíže s kluky, hodně se s nimi hádá, často se mi s tím svěřují, zatím jsem nezpozorovala, jak se to projevuje. Můj otec také umřel brzo, v 66 letech, ale byl to zástupný vzor, dcera tam jezdila, sice krátce do 11, ale alespoň tak. Když byla dítě, byla na mě strašně fixovaná, když jsem šla na záchod a přišla návštěva, čekala mě za dveřmi WC. V pubertě začala mít zlom a byla samostatná.

Co říkáte na tvrzení, že i jeden rodič dokáže vynahradit úplnou rodinu?

Ne, možná funkčně, zabezpečit vše co je potřeba, ale ve vývoji dítěte **druhý rodič chybí.** Až v 15 se začala ptát na tatínka. Začala toužit po kořenech. Já jsem jí nemohla říci zase tolik, nestihli jsme se pořádně poznat. Bylo to období asi rok, když už mi to lezlo na nervy, jak moc často se ptala.

Co byste změnila na situaci?

Nevím, co, partnera jsem tehdy domů nechtěla nastěhovat, protože jsem žádnému tolik nevěřila, nebyla jsem si jimi jistá. Často jsou spíš komplikace, děti mají problém nového partnera přijmout.

PŘÍLOHA P VI: ROZHOVOR Č. 6 - DANIEL (47 LET)

Zaměstnání: ve strojírenství

Dítě: dcera, 6 let

Jakou výchovu jste měl v dětství Vy a liší se nějak od toho, jak se nyní snažíte vést své děti?

Výchovu jsem měl především od matky, neboť otec nebyl moc z důvodu pracovního vytížení doma. Myslím, že výchova probíhala bezproblémově, potíží byla jen v jedné věci, kdy byl mladší bratr nemocný a já z toho důvodu nebyl ani ve školce, dodnes si pamatuju na náročnou adaptaci v předškolní přípravce, tolik dětí mě děsilo. Ano, rád bych své děti vychovával podobným způsobem, nepamatuju si jediný negativní okamžik ze svého dětství, rodiče nás chránili dostatečně a zároveň připravovali na další pokračování v životě.

Jak sám hodnotíte svoje schopnosti a možnosti výchovy a trávení času s dítětem?

Vše je dáno nějakým kompromisem mezi prací, péčí o děti, trávením času s partnerem a nějakými dalšími volnými aktivitami, kdy každý občas potřebuje vypnout a odreagovat se. Možnosti závisí na spolupráci partnerů, snažím se být v roli otce aktivní, uvědomuji si, že podle toho jaký já budu otec, si bude má dcera vybírat partnera. Byl bych rád, kdyby v dospělosti dokázala najít harmonický vztah a založit si stabilní rodinu. Jsem sportovec, takže s dcerou trávíme nejvíce času aktivním pohybem, hrajeme také deskové hry, věnujeme se spolu přípravě na první třídu..Učíme se hodně během procházek, počítáme stromy, povídáme si o přírodě, reaguji na vše, co dceru zajímá, pročítáme encyklopedie, připravujeme spolu jídlo, snažíme se vše dělat spolu

Jak hodnotíte zapojení expartnerky do výchovy?

Z mého pohledu je partnerka přísnější, já z důvodu, že mám dceru, nedělám z každé banality problém. Matka dle mého se o dceru stará výborně, neboť jsem to zažil ještě v době, kdy jsme žili spolu, takže v tomto směru nemám výhrady.

Co v samoživitelství vidíte jako největší problém?

Nejsem úplně samoživitel, neboť s bývalou partnerkou spolupracujeme. Problém vidím jen v tom, že při společném soužití jsem dceru viděl téměř denně, v současném stavu je to o dost méně. Když je člověk pak s dítětem sám, hůře vše stíhá.

Co říkáte na tvrzení, že i jeden rodič dokáže nahradit úplnou rodinu?

Dle mého je to velká nouzovka, neboť si myslím, že dítě potřebuje oba rodiče. Ale když nastane situace, že tito rodiče již nejsou spolu, musí být absolutní základ, aby se na péči domluvili a neházeli si klacky pod nohy, toto postihne negativně vždycky jen děti.

Kdybyste mohl na situaci něco změnit, co by to bylo?

Toto je otázka ze sfér čiré fikce, ale dobře kdybych měl kouzelný prsten, možná by nebylo od věci vrátit se do času, kdy se začal vztah mezi partnery zhoršovat a snažit se s tím něco udělat. Je otázka, zda by jednostranná změna pomohla a jestli by stálo za to jen kvůli dětem zachraňovat něco, co již umírá a je to nevyhnutelné.

Jaké vnímáte pozitivní nebo negativní aspekty výchovy druhého rodiče?

Pozitivní samozřejmě přísnější vedení od matky, negativní, o kterých vím, se snažím kompenzovat, např. když vím, že partner s dítětem nepodniká moc pohybových činností, snažím se to nahradit, dcera už je ve věku, kdy si o hodně věcí sama řekne a nám nezbyvá, než se rozhodnout, zda je to pro ni a pro její vývoj prospěšné a pro nás splnitelné.

Mohl byste mi říci, co vidíte na chování svého dítěte negativum nebo naopak jako pozitivního?

Dcera je společenská, a já mám z toho radost, je zvyklá se pohybovat mezi lidmi, nemá strach komunikovat a vyjadřovat svoje emoce, vše rychle chápe a ráda se učí. Jako negativní věc vidím to, že nechce spát ještě moc sama ve svém pokoji, když je u mě přes noc, bojí se, více se na mě fixuje, ale pracujeme na tom a daří se to.

PŘÍLOHA P VII: ROZHOVOR Č. 7 - TEREZA (41 LET)

Povolání: běžný zaměstnanec

Děti: synové 9 a 11 let

Mě by zajímalo jakou jste měla výchovu Vy v dětství?

Moje maminka byla velice otevřená, srdečná, ale zároveň nás dokázala vést, takže ona to dělala tak intuitivně, jakože ona pro mě byla takový vzor toho, když jsem zaujímala rodičovskou roli. Tak se mi nejvíc vybavovala ta maminka. Můj otec byl tyran a despota, to bylo úplně z jeho strany, když měl zrovna dobrou chvíli, tak to bylo super, věnoval se nám, ale to byly takové velmi skromné okamžiky..

V čem se liší ta výchova, kterou praktikujete Vy se svými dětmi od toho, co Jste zažila?

Tak nechovám se jako můj otec, protože to se výchovou ani nazvat nedalo. Hm, spíš bych řekla, že od té svojí maminky se moc neliším, možná jsem trošku důslednější, vzhledem k tomu, že obě děti mají ADHD, tak potřebují pevnější a důslednější vedení, ale jinak si myslím, že ten koncept, nebo ten základní přístup k výchově máme stejný...

Jak sama sebe hodnotíte jako matku? Tak já myslím, že každý rodič, kterému záleží na tom, aby byl co nejlepší rodič, určitě vidí nějaké svoje chyby a selhání a někdy je zveličuje...

V čem konkrétně vnímáte to svoje selhání? Třeba v té výchově? Tak určitě jsou nějaké situace, které jsem třeba mohla zvládnout líp, ale věřím, že neměly takovou intenzitu, která by pro ty děti byla nějakým způsobem zásadní, že by si to pamatovaly jako nějaký výrazný negativní zážitek nebo okamžik v tom svém dětství... A věřím, nebo myslím si, že ze života se mnou mají převážně z velké části příjemné zážitky a že si budou moci říct, že měly fajn mamku (smích).

A jak trávíte s dětmi čas?

Já se snažím dětem dát nějaký volný čas, o kterém si můžou rozhodovat bez mého zasahování nebo spíš jim dám takový rámeček, ve kterém si můžou dělat, co chtějí, pak máme nějaký čas, který trávíme tím se snažím zapojit do chodu domácnosti.. třeba že uklízejí nebo že pomáhají, že vykonávají nějaké domácí práce, tím sleduji to, aby byly v budoucnu samostatné, aby neměly zásadní problémy při vedení svojí vlastní domácnosti a v samostatném životě. A potom máme čas, který trávíme spolu aktivně. Než byl lock down, tak jsem hodně chodili na různé akce do lázní, na lezeckou stěnu, na výstavy, na různé

programy pro děti, na výlety, teďka je to složitější, ale věřím, že se nám sjarem opět podaří vyrazit na spoustu zajímavých akcí a udělat si výlety na kole, pěšky, a tak různě.

Mě by zajímalo, jaký máte v současné době vztah se svým expartnerem a jak hodnotíte jeho zapojení?

Hmm. Se svým expartnerem si myslím, že máme docela dobrý vztah, protože mám dojem, že jsme se dokázali přenést přes rozpad toho našeho vztahu a určit si, že **priorita jsou naše děti**, a nepřenášet nějaké věci, které se staly mezi náma, tak nepřenášet do toho vztahu kdětem, jako že bysme nějak ty děti poštvávali jeden proti druhému nebo dělali jeden tomu druhému naschvály, přes ty děti, to si myslím, že tam nemáme, já jako otce, kněmu nějaké **úplně strašně zásadní výhrady nemám**, samozřejmě nesouhlasím se vším, co dělá, ale jako **otec si myslím**, že funguje dobře a **dětem se taky hodně věnuje**, má je rád, takže já..

A ještě prosím Vás jaké máte problémy v samoživitelství? Co je tam pro Vás nejpalčivější?

Participantka: Asi nejpalčivější pro mě je **nedostatek času**, protože, když je člověk na ty děti sám, tak má toho opravdu hodně a pokud ty děti chce opravdu vychovávat tak, že jechce vést a nenechat je spíš tak jenom proplouvat tím životem, tak to je časově opravdu hodně náročné a ehmm určitě si myslím, že i já sama **mám málo času na sebe** a potřebuji víc klidu, víc prostoru, teda i bez dětí a toho se mi úplně moc nedostává ehmm.

Co si myslíte o tvrzení, že i jeden dokáže nahradit úplnou rodinu? Myslíte, že je to pravda? Že je schopen kvalitně vychovat kvalitně dítě i jeden člověk třeba?

Myslím si, že je schopen i jeden člověk kvalitně vychovat své dítě, ale přiznám se, že **když jsou dva**, tak **mi to připadá lepší i jednodušší** a takové jakoby přirozenější, samozřejmě v dnešní době nastává velice často situace, kdy ty děti vyrůstají převážně sjedním rodičem, určitě se to ehm dá nějak vyřešit, **jeto náročné**, ale dá se to, **ale jeden milující a fungující rodič, je lepší než dva, kteří se dítěti nevěnují** a nedávají mu ten prostor.

Co byste změnila, kdybyste mohla, ať je to cokoli, na Vaší situaci?

Tak vzhledem ktomu, že můj vztah sexpartnerem se rozpadl, tak bych si asi **vybrala jiného partnera**, ale mám sním skvělé děti, takže to asi zas tak hrozné nebylo (smích)

Co byste na situaci změnila, kdybyste mohla?

Chtěla bych mít víc času pro sebe, kdybych mohla, měla bych zkrácený úvazek, tak by mi to určitě ulehčilo víc času, pro sebe, na práci sdětní, na chod domácnosti, asi bych chtěla víc peněz, si myslím, že bychom je určitě užili.

A jaké vnímáte pozitivní a negativní aspekty výchovy otcem? Je tam něco co dělá zásadně jinak, s čím třeba nesouhlasíte nebo naopak něco, co se vám líbí?

Myslíte otce obecně?

Otce konkrétního - Vašeho expartnera.

Že jestli dělá něco špatně?

Jestli se Vám třeba něco nelíbí, jaký způsobem třeba vychovává ty děti, jestli je tam třeba nějaká zásadní odlišnost, kterou vnímáte, jako negativum nebo naopak, jestli je tam něco, co se Vám třeba líbí, co dělá jinak..

Hm, mně se nelíbí, když ty děti sním chtějí nějakým způsobem komunikovat, chtějí sdělit nějakým způsobem svoje přání nebo nějaké názory a on je vtu chvíli vůbec neposlouchá a prosazuje si jenom to svoje, protože si myslím, že i stím dítětem, byť to není v uvozovkách plněrovnocenný partner, je potřeba komunikovat a spousta věcí se dá vyřešit, jestliže za ním přichází dítě, že si chce hrát a on ho prakticky vůbec nepustí ke slovu a chce po něm třeba teďka hnedka okamžitě vyneslo koš, tak si myslím, že je toúplně zbytečná situace vtom, že kdyby netrval teďka hnedka na vynesení toho koše a řekl mu: „Dobře , fajn, ty si chceš hrát, jo nevidím vtom problém, vynes koš, a pak máš splněné všechny své povinnosti a můžeš si jít hrát, tak si myslím, že ta situace má dobré řešení, pro obě dvě strany, protože každý tam dosáhl toho, co chtěl a to dítě, nemá tu frustraci ztoho, že se snaží něco sdělit, ale nedostává se mu sluchu a nedostává tam ten prostor, že to jde udělat tak, aby obě dvě strany dosáhly svého..

Vnímáte třeba, že se nějak rozpad vztahu podepsal třeba na dětech, že se v něčem projevují negativněji, než třeba ostatní děti nebo naopak třeba, v něčem šikovnější? Tím že jsou třeba s Vámi? Jak to vnímáte?

Myslím, si že pro ně bylo zásadní takové to období, kdy zjistili, že ten vztah se rozpadá byla to pro ně hrozně nejistá situace, tím že nevěděly, co bude dál, tak si tu frustraci vybíjely tím, že upoutávaly pozornost a zlobilya tak a myslím si, že když jsme je já s partnerem ujistili v tom, že nemůžou za to, že se ten vztah rozpadl a že se jim budeme i nadále věnovat jako

rodiče, byť mezi náma to přestalo fungovat, ale jako rodiče jsme tady pro ně dál tak jsem vnímala takové s zklidnění toho, té situace, že pro ně to bylo takové víc konkrétnější, měly nějakou informaci, kterou můžou zpracovat, expartner mi říkal, že neměla být tak upřímná, ale já si myslím, že jsou to docela velké, nebo vté době to byly docela velké děti na to, aby (povzdychnutí) už tak trošku víc věděly, na čem jsou. Necítila jsem po téhle informaci, kdy jsme si snima, oni se na to ptaly, kdy jsme si snima ujasnili, že jako partneři spolu nejsme, ale jako rodiče budeme fungovat dál, budeme se snažit, aby se pro ně změnilo co nejmíň věcí, tak si myslím, že ty děti se uklidnily a měly nějakou konkrétní situaci, se kterou se nějak mohly popasovat, než kdyby se musely srovnávat sněčím, co vlastně neví, jak bude abylo by tam spousta nejistých otázek...Si myslím,že to pro ně asi bylo pro ně lepší, být upřímná.

PŘÍLOHA P VIII: ROZHOVOR Č. 8 - JAN (38 LET)

Povolání: OSVČ

Dítě: syn, 14 let

Já bych se chtěla zeptat, jakou výchovu jste měl v dětství Vy a jak se liší od toho, jak vychováváte Vaše dítě nyní?

No liší se to diametrálně, protože moje výchova byla asi mnohem lepší, než jsu já schopen dát svému synovi, protože pocházím z učitelské rodiny a **rodiče** byli hodně **pracovně vytížení**, takže mě víceméně **vychovávala moje babička**, která se dožila 95 let a která měla názor poměrně jiný na požadavky na dítě než je v dnešní době, protože navíc ještě ona byla vdova po řediteli vojenského gymnázia v Hranicích na Moravě a **vyžadovala přesnost, přísnost** z její strany, důslednost, já jsem si nikdy nemohl vybírat, co budu mít na oběd, co budu mít na večeři, ani jsem se ptát nemohl, co jsem dostal, to jsem dostal, **měl jsem své povinnosti**, které jsem musel dělat, **chodil jsem spát vždycky o půl osmé do poměrně vysokého věku**, byly věci, o kterých se nediskutovalo a které se musely dodržovat a tím, že **rodiče zase byli vysokoškolská profesoři**, tak se mně mohli věnovat, **otec byl chemik, takže dělal se mnou matematiku, maminka byla učitelka ruštiny** na VÚT, takže se mnou dělala ruštinu

Hm, a jakým způsobem trávíte ten volný čas se svým dítětem Vy?

No to je poměrně problematické, protože mé dítě má úplně jinou představu o svém volném času jak já, takže víceméně není to až tak časté, kdy to sdílíme, protože **on rád jezdí na kole**, já mu samozřejmě fyzicky nestačím a má svůj okruh svých kamarádů, je v tomto poměrně hodně soběstačný, ale máme některé společné koníčky, například si myslím, že možná jednou z něho vyroste dobrý obchodník, takže **se zajímá o starožitnosti tak jako já**, zajímají ho staré hodinky, **zajímají ho technické věci** jako třeba gramofony, televize, radia, **opravuje mobily, takže v tomto najdeme takovou společnou řeč.**

Jak sám sebe hodnotíte co se týče těch schopností výchovných?

No nebude to asi **žádný zázrak...**

Co tam vidíte jako klad a co jako třeba jako negativum?

Jako negativum vidím to, že **nemám takovou chuť se svému dítěti tak věnovat, jak ji měli mí** rodiče se věnovat se mně, protože taky to byla jiná doba, dneska ty děti mají spoustu informací, které získají z internetu, takže nechodí si tak pro ty rady k těm rodičům, nebo

alespoň tak je to u mě, nemůžu to tak jako říct, že je to tak všude že, to asi určitě ne, ale spíš je to možná i trochu lenost z mé strany.

A co vidíte pozitivní na své výchově?

No vidím zase pozitivní to, že **dítě nemá nijak prošlapávanou cestičku**, není stavěné do role génia, kterému se všichni z rodiny klaní a **když něco chce**, tak se o **to musí sám zasloužit**, chodí na brigády.

A co Vám dělá v samoživitelství největší potíže?

Největší potíže mě dělají asi domácí práce....

Takže na ně **nemáte dostatek času?**

Nebaví mě vařit, nebaví mě prát, uklízet, tam si myslím, že ten **vzor asi svému synovi nedávám úplně ideální**.

A jak hodnotíte zapojení ex-partnerky do výchovy?

My s ex-partnerkou máme vztah takový, že se respektujeme, ale víceméně **jsme si děti rozdělili**, protože mám dva syny, jednoho do vlastní péče dostala ona a druhého mám ve vlastní péči já a v současnosti **se ani bratři mezi sebou nebaví** a z mého pohledu si myslím, že **matka špatná nebyla**, synovi určitě ji žádným způsobem neprotivím, nepomlouvám ji, nechávám to na něm, když bude chtít, může potom v budoucnu kdykoli s ní navázat kontakt, tak jak s bratrem, ale víceméně to dneska není nějak na pořadu dne.

Co říkáte na tvrzení, že jeden rodič dokáže nahradit úplnou rodinu? Souhlasíte s tím nebo ne?

V žádném případě s tím nesouhlasím, není to možné, je to pouze přání toho rodiče a domnívá se ten rodič sám, že to dítě vychová dobře, ale myslím si, že to určitě neumí tak ve skutečnosti.

Ještě by mě zajímalo, kdyby jste mohl na situaci něco změnit co by to bylo?

No asi bych **změnil své chování k bývalé ženě, abyk tomurozvodu vůbec nedošlo**.

Jaké vnímáte pozitivní nebo negativní aspekty výchovy, nebo chování dítěte? Jak se třeba Vaše dítě chová nebo jak se chová ten druhý rodič? Co tam vidíte pozitivní nebo negativní? Třeba syn vůči Vám?

No tak já si myslím, že určitě když muž vychovává syna, tak určitě tomu **synovi chybí ženský pohled na svět, takový ten klidnější, rozvážnější**, není tolik asi ovlivněný emocemi,

který máme my muži, když nám něco nejde, tak se naštveme, kdežto myslím si, že ty ženy jsou takové klidnější, takže si myslím, že asi ten člověk by byl možná citlivější, vnímavější ke svému okolí, než když je vychováváný tou mužnou stránkou.

A co vidíte negativního třeba na té ex-partnerce? V tom jejím stylu výchovy třeba?

Já si nemyslím, že by zrovna na jejím stylu výchovy bylo něco špatné, tak jako ex-manželkaje člověk, který nedokáže ekonomicky moc racionálně přemýšlet, takže v podstatě se víceméně pořád tak pohybuje ode zdi ke zdi ve stránce finanční, myslím si, že jsem ji v tomto poměrně hodně zajistil, ale vyloženě negativního na jejím přístupu nevidím nic.

PŘÍLOHA P IX: ROZHOVOR Č. 9 - ŠÁRKA (43 LET)

Povolání: pracovnice pošty

Děti: syn 17 let, dcera 22 let

Jakým způsobem jste byla Vy vychovávána a jakým způsobem se liší od Vaší výchovy?

Já jsem byla vychovávána oběma rodiči a mám s nimi pěkný vztah.

Jakou uplatňovali výchovu? Spíše liberální nebo autoritativní, vyžadovali poslušnost nebo Vám dávali prostor?

Spíš asi **poslušnost**.

No a jakou máte výchovu Vy? Jak se to liší od toho, jak Vás vychovávali rodiče?

Já mám asi **volnější výchovu**, dávám dětem víc prostoru.

No, mohla byste to ještě trošku rozvést, jaké tam máte pravidla, co po nich vyžadujete?

Já bych řekla, že trochu jim tam ten otec chybí, že jim tam taková ta přísnější ruka chybí, že já jsem na ně někdy moc měkká, ale dcera... ta už není doma, je samostatná, dcera byla v cizině, je zase samostatná, tak je to takové dobré, sama se osamostatnila, takže to zas taky špatné nebylo.

A mě by zajímalo jak sama sebe hodnotíte jako matku, Vy jste v té předchozí otázce v podstatě na půlku odpověděla, že vnímáte, že byste mohla být možná přísnější. Jak celkově byste se hodnotila... Co je tam klad v té Vaší výchově, jak se vnímáte jako matka?

Jé tak to úplně nevím jak odpovědět...

Tak jestli třeba vnímáte, že tu výchovu zvládáte, že z toho máte dobrý pocit máte dobrý pocit, že se myslíte, že se s Vámi mají dobře, že byste třeba sama takovou matku chtěla... Nějak tak třeba zkuste popřemýšlet, jak byste se vyhodnotila?

Tak jak říkám, jsem na ně někdy dost mírná, dalo by se říct že si někdy dělají děti, co chtějí, ale není to tak špatné jak říkám, asi jsem na ně **někdy moc mírná**, protože dalo by se říct, že **si někdy dělají, co chtějí, že moc neposlouchají**, ale jako není to tak špatné...

A můžu se ještě zeptat jak spolu trávíte volný čas? Jaké máte aktivity?

Teď se synem jezdíme na kole, když to jde tak **jdeme lyžovat**, což letos nešlo.

A ještě je tam něco v čem se je snažíte rozvíjet?

Tak oni už se teď nenechají rozvíjet...dřív jsem chtěla, aby oni chodili do kroužků, to už teď asi **si taky vybírají sami, co budou dělat.**

Tak děkuji moc a ještě mám pár otázek. Jak hodnotíte zapojení expartnera?

No tak ten se **moc úplně nezapojoval**, jak finančně, tak on ty děti sice jednou za dva týdny chtěl, ale moc **si s nima neutvořil nějaký vztah**, jako že by tam ty děti chtěli chodit...

Figuruje tam už nějaká žena v jeho životě?

Ano, už delší dobu.

A děti s ní navázaly vztah? Sedlo to tam, nebo...?

Myslím si, že moc ne...

Ještě by mě zajímalo, jakým způsobem vnímáte třeba, že je to samoživitelství pro Vás těžké, co tam vidíte jako problém? Co bylo pro Vás obtížné?

Hm...tak tím, že mi hodně pomáhají rodiče, tak se to dalo zvládnout...

Takže čas nebo peníze nebo domácí povinnosti zvládat nebo co z toho bylo nejpalcivější?

No asi kdyby mi nepomáhali ti rodiče, tak asi ty **finance.**

Co si myslíte o tvrzení, že i jeden rodič dokáže vynahradiť úplnou rodinu?

Tak napůl, asi jako jo, asi tak **částečně to jde..**

Co byste změnila, co byste na této situaci, kdyby to šlo?

Vybrala bych si lepšího otce pro děti, nebo bych si vybrala lepšího partnera, kdyby to šlo...Tam byla potom i **špatná komunikace**, nějak jsme se potom nedokázali domluvit, **dětem se taky moc nevěnoval...**

Kolik Vám bylo tehdy let, když jste spolu šli do manželství nebo do rodiny v podstatě?

No dvacet, což asi bylo málo, no...

Vnímáte to třeba tak, že jste byli oba ještě nezralí?

Myslím si, že jo.

PŘÍLOHA P X: ROZHOVOR Č. 10 - GABRIELA (43 LET)

Datum rozhovoru: 1. dubna 2021

Povolání: zahradnice

Děti: dcery 3 a 9 let

Jakou jste měla výchovu v dětství a v čem se liší Vaše výchova dětí?

Já myslím, že dětství jsem měla hezké, ale **ze strany otce** spíš takové... moc nás **nepodpořil**, byl takový přísný **a zaměřený na výkon**, musely jsme hodně pomáhat a **moc lásky se** u nás **neprojevovalo**.

V čem se liší Vaše výchova od toho, co jste zažila?

Snažím se být taky přísná, ale i hodná, **snažím se**, aby **se mi dcery nějak otevřely**, svěřily se s problémem, když jej mají.

Jak sebe hodnotíte jako matku?

No **potřebovala bych** na děti **víc času** a celkově mít víc času se jim věnovat...

Jakým způsobem trávíte volný čas?

Čas trávíme hodně venku...

Jakými aktivitami ho trávíte venku?

Na procházkách, **jezdíme na koni**, se **psama...chováme výstavní králíky**

Co je v samoživitelství největší problém

Vzhledem k tomu, že jsem sama na děti, tak **trpělivost** a takové to...je málo času, je to hodně o tom, rychle udělat úkoly, honem udělat povinnosti a už **není moc času na takové ty radosti**, si s nimi vyloženě hrát a tak..

A jak fungují **babička a děda? Pomáhají?**

Právě, že vůbec **nefungují s hlídáním**, nejsou úplně z dálky, ani ty vztahy nejsou teď moc dobré.

5. Co říkáte na tvrzení, že i jeden rodič dokáže zastoupit úplnou rodinu?

Já to pozitivně nevidím, zatím po rozchodu s partnerem... myslím, **že rodiče by měli vychovávat spolu**.

Vnímáte nějaké pozitivní nebo negativní projevy v chování u dětí?

Děti jsou **fixované na mě**, u starší dcery se to projevovalo – projevuje dosud, tím **že nosí moje tričko, ve kterém já spím**, ona si ho potom vezme a cítí z něho můj pach... s ním spí..

Má ho jenom doma nebo ho používá i někde na veřejnosti, kde je ta situace i nějak nepříjemná pro Vás?

Teď už ho má v posteli jenom na ňufání, **snad do 8 let si ho vozila všude** možně **i na výlety, do auta..**

I do školky?

Do školky...ano. Postupně jsme to odbourali, má ho teda v autě, **ale i ve školce ho nosívala** tak první rok.

Jak na to reagovaly učitelky?

Učitelky byly výborné, prvního půl roku jí to tolerovaly, pak se podařilo alespoň to, že si ho nechala alespoň ve skřínce a potom jsme ho začali nechávat v autě.

Co se týče chování expartnera:

Asi jsme vůči sobě už v pohodě, **nehádáme se**, je to celkově lepší a možná, že on by mohl být otevřenější k dětem, **dávat jim více najevo lásku** a tak

Jak hodnotíte zapojení expartnera do výchovy?

Bývalý partner se snaží samozřejmě věnovat, nicméně vypadá to, že **budemít** svůj nový vztah, **novou rodinu**, takže, **mohl by se zapojovat i více**, čas chybí, **ale jinak se snaží**.

Snažila bych se vztah zachránit a byla bych ráda, **kdyby více pomáhali prarodiče** a chtěli věnovat svou čas dětem a předávali jim životní zkušenosti. Expartnerovi rodiče již nežijí. Děti mají jen jedny prarodiče.